

ÚZDIK TÁRBIESHI

№10(38) (2024 ж. Қазан/Октябрь 2024 г.)
шығарылымы

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би
ауданы, Нұрсұлтан Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында
басылды.

«ÚZDIK TÁRBIESHI»

Республикалық ақпараттық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 12 маусымдағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ92VPY00071802 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында

«ÚZDIK TÁRBIESHI» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Меншік иесі: “KEMENGER” ЖК

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 771 125 23 03

Редактор алқасы: Баянды Ерлан

Тел: + 7 700 970 00 98

+ 7 771 181 23 03

Редактор алқасы: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Тел: + 7 705 214 23 03

Корректор: Бердиярова Асель Жуманкуловна

Жауапты хатшы: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: [kemengerustaz.kz](https://www.instagram.com/kemengerustaz.kz)

Ахметова Д.Д. Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыту мәселесі ұлттық даму стратегиясымен тығыз байланысты және мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып табылады	3
Бегдербекова Ж.Т. Мектеп жасына дейінгі балалардың ұсақ қол моторикасын және шығармалық қабілетін дамыту.....	5
Тоқтасынова А.Ж. Балабақшада дидактикалық ойындар арқылы балалардың танымдық қабілетін арттыру	8
Муханова А.М. Мектепалды даярлық сыныптарында оқушылардың интеллектуалды-танымдық қабілеттерін дамыту.....	10
Жұмабай Г.Ж. «Алмұрт пен сәбіздің таласуы»	12
Кожажелдиева А.Д. Мектеп жасына дейінгі баланың мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудағы ойындардың рөлі	15
Сейтказынова Ж.Б. Білім алушылардың әл-ауқаты.....	17
Әлиқызы Ә. Балабақшадағы балалардың өміріндегі ойын әрекетінің маңызы	19
Алиева Г.Т. Балабақшада түрлі ойын технологиясын қолдану арқылы тәрбиеленушілердің ойлауын дамыту	21
Ибатуллина Г.Қ. Білім беру процесін іске асыру бойынша мектепке дейінгі білім беру мекемесінің отбасымен өзара іс-қимылының негізгі бағыттары.....	23
Меирманова Т.Б. Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері	26
Жакупбекова А.А. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамыту үшін ауызекі халық шығармашылығын пайдалану	28
Найманова А.К. Мектепке дейінгі балалардың тілін дамытуда ойын технологиясының маңызы.....	30
Каскаева П.С. Ұлттық құндылықтарды дәріптеу балабақшадан басталады	32
Сейтжапбарова Г.Б. Мектепке дейінгі жастағы балаларды үйде тәрбиелейтін ата-аналардың педагогикалық құзыреттілігін арттыру қызметі	34
Утегенова Ф.Е. Балаларды тәрбиелеудегі ертегілердің рөлі.....	36

Жамбыл облысы, Т.Рысқұлов ауданы, Р.Сабденов ауылы
"Бәйшешек" бөбекжай бақшасы
Тәрбиеші
Ахметова Динара Дүйсебайқызы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ ҰЛТТЫҚ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫМЕН ТЫҒЫЗ БАЙЛАНЫСТЫ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫҢ АЖЫРАМАС БӨЛІГІ БОЛЫП ТАБЫЛАДЫ

Бала – біздің болашағымыз. Сондықтан, тәрбиелеу мен оқыту баланың ғана емес, еліміздің де жарқын болашағының кепілі. Ол – үздіксіз білім берудің алғашқы сатысы әрі деңгейі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде, қазіргі таңда тұрақты өзгеріп тұрған әлемде табысты бейімделуге қабілетті бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы үшін жағдайлар жасайды.

Қазіргі таңда адамзат қоғамына ғылыми жаңалықтар мен инновациялық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі баланы тәрбиелеу мен оқыту саласын заман талабына сай дамыту соншалықты уақыт сұранысын қанағаттандыратын жаңа бағдарламалармен, технологиялармен қамтамасыз ету болып отыр.

XXI ғасыр табалдырығын білім мен ғылымды инновациялық технологиялық бағытты дамыту мақсатымен аттауымыз үлкен үміттің басты нышаны болып табылады. Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды деп дана халқымыз бекерден бекер айтпаса керек.

«Инновациялық технологиялар – бұл білімнің басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің: оқу – тәрбие процесін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдамамен байланысқан жаңа міндеттерінің, мазмұнының, формалары мен әдістерінің күрделі және ашық жүйелері, мұнда әр позиция басқаларына әсер етіп, ақыр аяғында баланың дамуына жағымды жағдайлар жиынтығын құрайды»

Қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен еліміздің білім беру саласының әлемдік білім кеңістігіне өтуі білім беру саласында, соның ішінде мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға уақыт талабына сай өзгерістер енгізуді талап етіп отыр.

Қазіргі кезеңде білім ғылым саласында инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымдардың біріне айналды.

Яғни, инновациялық технологияны қолдану негізінде келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан- жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау қазіргі таңдағы әрбір педагогтың міндеті. Қоғамның қазіргі даму кезеңінде мектепке дейінгі мекемелердегі білім беру жүйесінде оқыту, тәрбие беру үрдісін технологияландыру – басты мәселенің бірі. Осыған орай мектепке дейінгі мекемелердің тәжірибесіне оқыту мен тәрбиелеудің әр түрлі технологиялары жасалып енгізілуде. Білім беру жүйесінде инновациялық технологияны қолдану келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау әрбір педагогтың міндеті болып табылады.

Білім беру жүйесінде қолданылып жүрген инновациялық технологиялар мынадай: ынтымақтастық педагогикасы, білім беруді ізгілендіру, ойын арқылы оқыту, проблемалық оқыту, модульдік оқыту, тірек сигналдары арқылы оқыту, дамыта оқыту, оқытудың компьютерлік технологиясы, бағдарламалап оқыту, деңгейлеп оқыту т.б.

Ойын арқылы оқыту технологиясының мақсаты – дидактикалық, тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойын технологиясының ерекшелігі ойындық іс-әрекеттің психологиялық механизмі жеке бастың өзіндік талап-талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді. Ойын – балалар үшін оқу да, еңбек те. Ойын айналадағы дүниені танудың тәсілі. Сонымен қатар, ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңу жолын үйретіп қана қоймайды, олардың ұйымдастырушылық қабілеттерін де қалыптастырады.

Ойын-әлеуметтік қызмет. Ол баланың жасына қарай өзін қоршаған ортаны танып білуге құштарлығын арттырады.

Дамыта оқыту технологиясы – баланы оқыта отырып, дамыту. Бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік т.б. қасиеттер дамыту болып табылады.

Заман талаптарына сай мектепке дейінгі мекемелерде АКТ оқыту процесінде кенінен пайдаланады. Түрлі танымдық салаларына арнаулы компьютерлік бағдарламалар құрылуда. Баланың жас ерекшелігіне және пайдаланатын компьютерлік бағдарламаларға сай интерактивті тақта ойындағы баланың оппоненті, бағдарлаушы (әңгімелеуші), жаттықтырушы, емтихан қабылдаушы болуы мүмкін.

Оқытуда балалардың түрлі психикалық функцияларын дамытуға арналған пайдаланатын компьютерлік құралдар бар: олар көру, есту арқылы қабылдау, зейін, есте сақтау, логикалық ойлау т.б.

Интерактивті тақтаны пайдалану. Оқытуда интерактивті кешендерді пайдалану сапалы, қызықты және оңтайлы болып келеді. Электрондық мультимедиялық бағдарламаларды дәстүрлі оқыту және педагогикалық инновациялармен қатар, оқыту үрдісінде үнемі қолдану дайындығы әртүрлі деңгейдегі балаларды оқыту тиімділігін көтереді. Бірнеше технологиялардың пайдаланудың әсері, оқыту нәтижесінің сапасын күшейтеді. Электрондық жүйеде оқытуда мультимедияны пайдалану, балаларға ақпаратты беру жылдамдығын, оны түсінуді көтеріп ғана қоймай, сонымен қатар интуиция, образдық ойлауын дамытады. Мектепке дейінгі мекемеде интерактивті тақтаны пайдалану тәсілдері өте көп. Бұлар презентациялар, интерактивті оқыту бағдарламалары, графикалық, бағдарламалық орталықтарда жоба - лар құрастыру екені мәлім.

Интерактивті тақтаны пайдалануда қандай дағдылар болу қажет:

Компьютерді қолдана білудің бастапқы білімі; Word, Power Point бағдарламаларымен жұмыс;

Интернет жүйесінде жұмыстану практикасы (бейнелерді, әзір презентациялар мен оқыту бағдарламаларын тауып алу).

Проблемалық оқыту технологиясы – баланы өз бетімен ізденуге үйретіп қана қоймай, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Яғни, балалардың белсенділігі арттыру, оқу материалына баланы қызықтыратындай мәселе тудыру, бала материалды сезім мүшелері арқылы ғана қабылдап қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді. Бұл технологияда бала оқытуды өмірмен және еңбегімен байланыстырады.

Ынтымақтастық педагогикасы – педагогтың талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшуі. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі: тәрбиеші-бала, бала-тәрбиеші, бала-бала, яғни бала да тәрбиеші де субъектілер болып табылады. Сонымен қатар, баланың жеке басына ізгілік қарым-қатынас, бала мен тәрбиеші арасындағы өзара түсінушілік, ынтымақтастық қарым-қатынас жасау.

Бұл технологияның негізгі мақсаты – баланы азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату.

Модульдік оқыту технологиясы – оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық процесті ұйымдастыру, тәрбиешіге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру. Балалармен жүргізілетін жұмыстарда кездесетін қиыншылықтардың алдын-алу және түзету жұмыстарының жүйесін құру.

Қорыта келгенде, аталған педагогикалық технологиялар мен инновациялық құралдар балабақшада балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, әр сатыға балалардың қабылдау мүмкіндіктеріне сай пайдалануға болады. Мектепке дейінгі балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз келеді. Сондықтан олар затты қолмен ұстап, көзімен көргенді ұнатады. Осыған сәйкес, мектепке дейінгі балалардың оқу іс-әрекеттеріне көрнекілік, ойын технологиясын кеңінен қолданған жөн деп санаймын.

Қарағанды облысы, Балқаш қаласы
КМҚК "Балақай" бөбекжайы"
Тәрбиеші
Бегдербекова Жазира Турбековна

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ ҚОЛ МОТОРИКАСЫН ЖӘНЕ ШЫҒАРМАЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ

Мектепке дейінгі білім беру – оқытудың алғашқы сатысы. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында баланы тәрбиелеу мен дамытуға жағдай жасалған. Мұнда адамның болашақ өмірінің негізі қаланады, мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғалық, интеллектуалдық, физикалық, көркемдік, эстетикалық және шығармашылық дамуы қамтамасыз етіледі. Бұл жаста баланың алғашқы рухани құндылықтары, дүниетанымы мен кең ауқымды қызығушылықтары қалыптасады.

Қазір өмірдің бастапқы кезеңінде баланың қалай дамып жатқанын көрсететін, оның интеллектуалдық қабілеттерін көрсететін ұсақ моторика екені белгілі. Қол моторикасы нашар дамыған балалар қасықты, қарындашты ыңғайсыз ұстайды, түймелерді бекітіп, аяқ киімді баулай алмайды. Оларға конструктордың шашыраңқы бөліктерін жинау, басқатырғыштармен, санау таяқшаларымен және мозаикамен жұмыс істеу қиын болуы мүмкін. Олар модельдеу мен аппликациядан бас тартады, тобындағы балаларға ілеспейді. Балалар достары үшін қолжетімді қарапайым іс-әрекеттерде жиі өздерін жеткіліксіз сезінеді. Бұл баланың эмоционалдық жағдайына, оның өзін-өзі бағалауына әсер етеді.

Сондай-ақ мектепке дейінгі жаста ұсақ моториканы дамыту және қол қимылдарын үйлестіру жұмыстары балалардың сөйлеуін дамытудың, өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын қалыптастырудың және жазуға дайындаудың маңызды бөлігіне айналуы керек. Бала саусақтарын басқаруды қаншалықты ептілікпен үйренуіне, оның одан әрі дамуы байланысты. Ұсақ моториканы дамытумен қатар есте сақтау, зейін, сөздік қорлары дамиды.

Ұсақ моторика – бұл тек адамға ғана тән қол мен саусақтардың қимылдарын үйлестіру қабілеті. Бұл ерекше қабілетті өте ерте жастан мақсатты түрде үйрету керек, сондықтан мектепке дейінгі жастағы балалардың ұсақ моторикасын дамыту тәрбиешілер мен ата-аналар үшін өзекті мәселе болып табылады.

Қолды виртуозды қолданбай, қасықты ұстауды, түймелерді бекітуді, жазуды, шілтерді, қайшыны пайдалануды және біз байқамайтын миллиондаған басқа әрекеттерді орындауды үйрену мүмкін емес. Оның үстіне қазіргі ғылымның арқасында адамның ұсақ моторикасы ана тілін меңгеру жылдамдығын анықтайтын сөйлеумен тікелей байланысты екенін білеміз.

Қолдың қозғалыс координациясын дамытудың ең көне және тиімді әдістерінің бірі, бүгінгі күнге дейін танымал болып қала беретін әдіс - саусақ ойындары. Қарапайым, бірте-бірте күрделене түсетін ойын барысында баланың миында психикалық дамудың негізі қаланады, ол кейіннен нәрестенің есте сақтау қабілеті мен зейініне, оның логикалық ойлау қабілетіне әсер етеді. Саусақтардың моторикасы жеткіліксіз дамыған баланың сөйлеуінде мәселелер ғана емес, ол психомоторлық дамудан да артта қалуы мүмкін.

Мектепке дейінгі жас аралықтарында бала түйме, бекіткіштермен жұмыс істей алады, заттарды кеңістіктерден өткізіп, пирамидаларды бөлшектеп, жинай алады, текшелерден мұнаралар салады, сурет салады, торттарды мүсіндей алады, қақпақтарды бұрап, жіпке моншақтарды тізіп және фигуралық ойындарды қолданып, тағы басқа әрекет түрлерін орындай алады. Бала осы жастан бастап тіпті нәрестеге арналған қауіпсіздік қайшысын қолдана бастайды. Баланың ойындары мен әрекеттері неғұрлым әртүрлі

болса, оның қолдары мен саусақтарының дамуы соғұрлым жан-жақты болады. Бұл оған мүмкіндігінше көп ойыншық сатып алу керек дегенді білдірмейді, кез келген үйде осы мақсатқа қолайлы көптеген заттар оңай табылатыны анық.

Ойын процесіне балабақша тәрбиеленушілерін қызықтыру және тарту оңай, ойын неғұрлым қарапайым болса, соғұрлым жақсы.

«Ұлу» ойыны. Ең кіші жастағы балалар үшін бұл жаттығу сұқ саусақ пен ортаңғы саусақтарды түзу қалдырып, кішкентай екі саусақтарды бас бармақпен бүгілген күйде ұстап үйренуге көмектеседі. Бір қолды жұдырықпен қысып, 4-ші және 5-ші саусақтар бас бармақтың астында қалуы үшін одан 2-ші және 3-ші саусақтарды абайлап босату керек. Балаға бұл комбинацияны сақтауды жеңілдету үшін оны екінші қолдың алақанына сәл басып қоюға болады. Енді пальма жапырағында отырған ұлудың мүйіздерін бейнелейтін сұқ саусақ пен ортаңғы саусақтарды жылжыту уақыты келді.

«Көзілдірік» ойыны. Сақина жасау үшін бас бармақ пен сұқ саусақты біріктіру нәресте үшін оңай жұмыс емес. Бірақ, аздап жаттығып, ол өзі үшін импровизацияланған көзілдірік жасап, айналадағы көрінісін тамашалай алады. Бос қалған қалған үш саусақты құстың шоғырындай жайып салуға болады немесе күрделі фигураға бүктеуге болады, мұның бәрі қиялға және саусақпен басқару деңгейіне байланысты.

Баламен ойнау кезінде қиялды көрсету маңызды: бұл оның көңіл-күйін көтеруге көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар шығармашылық қабілеттер мен қиялды дамытуға ынталандырады.

Сурет салудың пайдасын асыра бағалау қиын, өйткені ұсақ моторикадан басқа:

- ойлау;
- фантазия;
- сұлулық сезімі;
- шығармашылық дағдыларды дамытады.

Көптеген ата-аналар баласының жазу нысанын дұрыс ұстағысы келмейтініне, оны жұдырығына қысып алатынына ренжіп жатады, бірақ мұндай ерте жаста бұл туралы алаңдаудың қажеті жоқ. Балаңызға сурет салуды қызықты және пайдалы ету үшін бірнеше кеңестер берілген.

Алғашқы тәжірибелер үшін құрал ретінде қауіпсіз балауыз қарындаштары қарындаштарға артықшылық береді, өйткені олар сынған кезде жазу қасиеттерін жоғалтпайды. Сонымен қатар, олар әртүрлі қалыңдықтағы сызықтарды сызу үшін, сондай-ақ бүйір бетінде сызу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Түсқағазды балалар шығармашылығының ағынынан қорғау үшін балаға сурет салу үшін қажетті орын беру керек: мысалы, оған еденге салынған сурет қағазының бір бөлігін ұсыну. Жуынатын бөлмеде саусақпен немесе қарапайым бояулармен жұмысты ұйымдастыру ыңғайлы. Плиткамен қапталған қабырғаға немесе басқа қолайлы бетке ластанудан қорықпай сурет салуға болады.

Ұсақ моториканы дамытуға арналған көптеген іс-шаралар, ойындар мен жаттығулар бар. Ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығулар кешенін үш бөлікке бөлуге болады:

1. Саусақ гимнастикасы

Саусақ гимнастикасы - бұл баланың психикалық дамуына тікелей оң әсер ететін баланың саусақтарына арналған массаж және гимнастика. Бұл ретте манипуляциялар рифмаларға, ойындарға жүргізіледі және бүкіл дененің қимылдарымен бірге жүреді. Мұндай гимнастика мүмкіндік береді: үйлестіруді жақсартуға; зейінді бір әрекеттен екіншісіне ауыстыру; сөйлеу мен қозғалысты үйлестіру. Балабақшадағы 4-5 жас аралығындағы балаларға саусақ гимнастикасы өлең жолдары арқылы дыбыстың дұрыс айтылуын және есте сақтау қабілетін дамытуға көмектесетіні дәлелденген. Сонымен қатар, мұндай әрекеттер дененің барлық органдарымен байланысты акупунктура нүктелері орналасқан қолдың терісіне әсер етеді.

2. Түрлі заттарды пайдалана отырып саусақтар мен қолдарға арналған жаттығулар

Пластинмен жұмыс - бұл мектеп жасына дейінгі балалардың ұсақ моторикасын дамытуға арналған тамаша әрекет. Бұл ұсақ моториканы дамытуға арналған өте пайдалы жаттығу.

Қағазға арналған жаттығулар.

1) бүктеу – қол күшін дамыту (содан кейін себетке алыстан лақтырылатын «допты» аласыз,
2) жырту (корреляциялық қозғалыстарды дамыту) - біз парақты екі қолдың саусақтарымен ұстап, әртүрлі бағытта тартамыз.

3) қағаз шарларынан аппликация жасау (қағазды мыжып, жолақтарға кесу, содан кейін жолақтарды төртбұрыштап бөлу, алақандағы әрбір шаршыны допқа айналдыру, шарлармен силуэт салынады - мысалы, мысық, қозы, бұлт).

Бұл кезеңде келесі ойын түрлері ұсынылады:

«Мозаика» ойыны. Ол перфорацияланған пластикалық өрістен және саңылауларға салынған түрлі-түсті суреттер жиынтығынан тұрады. Әдетте мозаикаға фигуралар үлгілері бар нұсқаулар қосылады, бірақұсақ моториканы дамыту үшін өз суреттеріңізді жинау пайдалы емес.

«Шнуровка». Бұл саңылаулары мен түрлі-түсті шілтерлері бар картон карталарының жиынтығы. Картонда жарқыраған суреттер бар, кейде ертегілер бар, шілтер оларды толықтыратындай етіп тесіктерден өткізілуі керек. Мозаика сияқты, кездейсоқ байлау рұқсат етіледі.

«Сұрыптау» ойыны. Бұл ойынға түрлі-түсті ұсақ заттардың кез келген шашырауы қолайлы - моншақтар, мозаикалық чиптер, бұршақ, дизайнерлік бөлшектер, макарон өнімдері, киім түйреуіштері - тізім жалғасуда. Мәселе - бүкіл үйінді түсі бойынша сұрыптау. Бұл әрекет ұсақ моториканы ғана емес, сонымен қатар табандылықты дамытады.

«Қаптаманы таңдау» ойыны. Бұл әртүрлі диаметрлі қақпақтары бар бірнеше кішкентай пластик бөтелкелер мен банкаларды қажет ететін үй ойыны. Балаға әрбір мойынға дұрыс қақпақты таңдау және оны бұрау ұсынылады.

«Конструктор» ойыны. Кез келген жастағы балаға қызықты әмбебап ойын. Ғимараттарды үлгі бойынша да, еркін түрде де салуға болады. Нәрестеге арналған конструкторды таңдағанда, бір талапты ескеру қажет: ол бөлшектердің өлшемі бойынша да, ол жасалған материалдың сапасы бойынша да «0+» санатына сәйкес келеді.

3. Графикалық дағдылармен жұмыс

Графикалық дағдыларды дамыту сызықтар, ирек жолдар, штрихтау сияқты жаттығуларды дамытуға көмектеседі.

Нүктелер бойынша сурет салу:

Балаға суреттің астындағы нұсқауларға сәйкес нүктелерді қосу ұсынылады. Тапсырмаларды келесідей орындау керек: қарындаш немесе қалам қағаз парағынан түспейді, парақ бекітіледі және оның орны өзгермейді.

Бояу жұмыстары:

Бала қолын жазуға дайындаудың қарапайым және тиімді әдісі - бояу кітапшалары. Сүйікті суреттерін бояй отырып, бала қолында қарындаш ұстауды үйренеді, қысым күшін пайдаланады. Бұл әрекет қолдың ұсақ бұлшықеттерін жаттықтырады, оның қозғалысын күшті және үйлесімді етеді. Түсті қарындаштарды пайдалану ұсынылады.

Сонымен қатар баланы мөлдір қағазға ұнаған суреттерін көшіруге шақыра аламыз. Ою-өрнектер сызу мен ою өте пайдалы, өйткені оларда қисық сызықтар көп, бұл - баланың қолына бас әріптерді жазуға жақсы дайындық.

Қажетті нәтижеге жету үшін балалармен жұмыс жүйелі болуы керек және келесі жұмыс формалары қолданылады.

- тәрбиешінің балалармен бірлескен іс-әрекеті. Мақсаттар енгізілген, оларды жүзеге асыру белгілі бір қабілеттерді дамыту логикасына сәйкес келетін балаларға арналған тапсырмалардың қатаң тізбегін жүйелі түрде орнатуды талап етеді.

- балалармен жеке жұмыс. Әлеуметтік дағдыларды, түрлі іс-әрекет түрлерін дамытуға арналған тапсырмалар қамтылған. Кішкентай адамның жеке басын құрметтеуге негізделген бала мен ересек адам арасындағы сенімді қарым-қатынас пен микроклимат құрылады.

- балалардың жеке еркін дербес әрекеті. Балалардың еркін әрекеті баланың қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес келетін әрекетті еркін таңдайтын өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, барлық аталған компоненттер балалардың ұсақ моторикасын дамытуға және қозғалыстарды үйлестіруге, сөйлеуді дамытуға ықпал етеді. Жүйеде ұсақ моториканы дамытуға арналған ойындар мен жаттығуларды қолдану баланың физикалық және психикалық денсаулығын сақтап қана қоймайды, сонымен қатар оны қосымша оқу қиындықтарынан қорғайды, сөйлеу дағдыларын дамытуға және жазу дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

"Жетісу облысы білім басқармасының Алакөл ауданы бойынша білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің "№ 2 "Қуаныш" бөбекжай-балабақшасы" МКҚК

Тәрбиеші

Тоқтасынова Айгерім Жасқайратқызы

БАЛАБАҚШАДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ

Ойын арқылы бала сөйлеуді еркін меңгереді, не ойлайтынын айтады. Үйрету, онымен ойнау, қиялдау, жазу, ойлап табу — бұл балаға қажет нәрсе"

Джанни Родари

Танымдық белсенділікті психологиялық-педагогикалық құбылыс ретінде анықтау, бұл мектепалды даярлық кезеңіндегі балалардың тұлғалық сапасының ерекшелігіне талдау жасауға, тәрбиелеу мен оқыту үрдісін қалыптастыру жағдайлары мен құралдарын қарастыруға мүмкіндік береді. Себебі меңгерілген білімнің сапасы мен беріктігіне тек балаларды оқыту, дамыту және тәрбиелеудің нәтижесі емес, сонымен қатар балалардың өзіндік танымдық іс -әрекетіне қатынасының қатысуымен тәуелді болып келеді. Танымдық белсенділік баланың психологиялық- денелік дамуының алғы шарты мен нәтижесі болып табылады. Осыған байланысты балалардың жоғары психикалық үрдісін қабылдау, зейін, ойлау ерекшеліктері анықтайды. Барлық психикалық танымдық үрдістердің ішінен ойлау жетекші үрдіс болып табылады. Барлық танымдық процестер үрдістердің қасиеттері мен қатар бір-бірімен сипатын анықтай отырып, олармен бірге және тығыз байланыста болуып бірізділікте жүреді. Демек оқыту үрдісінде ынталандыру- бұл ең алдымен бала ойлауын дамыту болып табылады. Ойлау адам өмірінде аса қымбат орын алады.

Егер сөйлеу, ойлау, қабылдау процестерінің дамуы қалыпты жағдайда жүрмесе баланың ой-өрісінің дамуы да кейін қалады. Бала бұл жаста өзін еркін ұстап, өз бетімен әрекет жасап үйрене алмайды, олардың дамуында жол көрсететін, өмірге бейімделуіне жағдай жасайтын адам болу керек. Қандай адамзат баласы болмасын баланың әлеуметтік жағдайына бейімдейтін, үйрететін ата-анасы болып табылады. Бүгінгі күні мектепке дейінгі жастағы балалардың толық интеллектуалды даму мәселесі әлі де өзекті болып отыр. Интеллектуалды толық дамыған мектеп жасына дейінгі бала сабақты жақсы оқиды, берілген материалды тез қабылдайды, өзінің күшіне сенімді, айналасындағылармен тез тіл табысады. Сол себепті мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ұйымдастырылған оқу – тәрбие үрдісінде зейін, есте сақтау, ойлау қабілеті, елестету, сөздік қорын дамытатын және жаттықтыратын жұмыстарға көп көңіл бөлінеді. Дидактикалық ойындар арқылы балалардың ойлау қабілеттері дамиды, сабаққа деген қызығушылықтары артады.

Дидактикалық ойындардың мазмұны балалардың білім беру көкжиегін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар олардың табиғат құбылыстарына, қоршаған әлем объектілеріне, қоғамдық өмірге, әртүрлі кәсіптер мен ұлттардың адамдарына, еңбек қызметі туралы идеяларға дұрыс көзқарасын қалыптастырады. Сондай-ақ білімді жүйелеу және тереңдету, балаларды өз бетінше ойлауға үйрету, тапсырмаға сәйкес әртүрлі жағдайларда тәуелсіз білімді пайдалану оң әсерін тигізеді. Екі тапсырма — дидактикалық және ойын — оқу мен ойынның өзара байланысын көрсетеді. Дидактикалық ойындағы сабақтарда дидактикалық тапсырманы тікелей қоюдан айырмашылығы, ол ойын тапсырмасы арқылы

жүзеге асырылады, ойын әрекеттерін анықтайды, баланың міндетіне айналады, оны шешуге деген ұмтылыс пен қажеттілікті тудырады, ойын әрекеттерін белсендіреді. Дидактикалық тапсырманың болуы ойынның оқу сипатын, оқу мазмұнының үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық іс-әрекетінің процестеріне бағытталғандығын көрсетеді. Дидактикалық ойын үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін дамыту құралы ретінде үлкен әлеуетті мүмкіндіктерді қамтиды:

- танымдық процестерді белсендіреді;
- үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығы мен зейінін тәрбиелейді;
- қабілеттерін дамытады; балаларды өмірлік жағдайларға әкеледі;
- оларды ережелерге сәйкес әрекет етуге үйретеді, қызығушылығын дамытады;
- білім мен дағдыларды бекітеді.

Дидактикалық ойынның құрылымы келесі компоненттерден тұрады: дидактикалық ойында әрдайым ойын дизайны, ойын әрекеттері мен ережелері болады. Ойын идеясы көбінесе дидактикалық ойынның атауында көрінеді. Дидактикалық тапсырма ойын тапсырмасы арқылы жүзеге асырылады. Дидактикалық ойындардың негізгі міндеттері: заттарды салыстыру, жұмбақтарды болжау, тақырыпты оның белгілері бойынша анықтау, тақырыптағы негізгі белгілерді бөліп көрсету, заттарды жалпылау, оларды жіктеу, тез еске түсіру, дәл анықтау, өз пікірлерін айта білу, қорытынды жасау. Ойындардағы қиындықтардың біртіндеп артуы баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, мұнда бәрі түсіндіріледі және балада тек орындаушылық қасиеттер қалыптасады.

А. И. Сорокина дидактикалық ойындардың келесі түрлерін ажыратады:

саяхат ойындары қандай да бір мақсатпен бір жерге саяхаттауды білдіреді. Саяхат ойынының мақсаты — балалардың қиялын жетілдіру арқылы танымдық мазмұнға ерекше әсер беру. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің заманауи мүмкіндіктері әртүрлі мұражайлар, сурет галереялары, елдер бойынша медиа ресурстарды пайдалана отырып виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік береді

- ойындар-болжамдар. Балалардың алдында бір нәрсені болжау міндеті тұр. Бұл ойындар білімді жағдайлармен байланыстыру, себеп-салдарлық байланыстар орнатуды қажет етеді.
- жұмбақ ойындар. Олардың негізінде білімді, тапқырлықты тексеру жатыр. Мұндай ойын логикалық ойлауды дамытады. Жұмбақтарды шешу талдау, жалпылау қабілетін дамытады, ойлау, қорытынды жасау қабілетін қалыптастырады.
- әңгіме ойындары. Олардың негізінде тәрбиешінің атынан немесе ойнатылатын кейіпкердің атынан қарым-қатынас жатыр. Бұл нұсқада ойын сұрақтар мен жауаптарды тыңдауға, мазмұнға назар аударуға, айтылғандарды толықтыруға, пайымдаулар айтуға тәрбиелейді.

Дидактикалық ойындардың мәні-балалар ойын-сауық түрінде ұсынған ақыл-ой мәселелерін өздері шешеді. Олардың негізгі мақсаты-балалардың білімін, дағдылары мен дағдыларын игеруге және нығайтуға, ақыл-ой қабілеттерін дамытуға ықпал ету. Балаларды жан-жақты тәрбиелеу мен оқытуда дидактикалық ойындардың рөлі зор. Мектепке дейінгі мекемеде қолданылатын дидактикалық ойындар күрделі психикалық белсенділікті қажет етеді, сондықтан олар ақыл-ой тәрбиесінің мәселелерін шешуге ықпал етеді. Дидактикалық ойындардың маңыздылығы ойын ережелеріне ерекше рөл атқаратын моральдық мәселелерді шешуде де байқалады

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы дидактикалық ойындар балалардың танымдық қабілеттерін белсендіруге ықпал етеді. Олар кез-келген интеллектуалды тапсырмаға негізделген, оны шешуде ойынның танымдық және дамытушылық мәні жатыр. Дидактикалық ойындар-бұл белгілі бір дағдыларда жүйелі түрде жаттығуға мүмкіндік беретін ережелері бар ойындар тобы, бұл физикалық және ақыл-ой дамуы, мінез бен ерік-жігерді тәрбиелеу үшін өте маңызды. Оларсыз мектепке дейінгі білім беру мекемесінде тәрбие жұмысын жүргізу қиын болар еді. Ата-аналарды дидактикалық ойынға белсенді түрде тарту керек. Отбасы баламен қарым-қатынаста дидактикалық ойын түрлерін белсенді қолдана алады.

«Жетісу облысы білім басқармасының Қаратал ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Алғазы орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Мектепалды даярлық сынып мұғалімі
Муханова Айгерим Манатайевна

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ-ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Білім беру жүйесін жаңғырту тұжырымдамасының маңызды міндеттерінің бірі-қоғамда табысты әлеуметтенуге қабілетті дербес, жауапты және әлеуметтік мобильді тұлғаны қалыптастыру, бұл мектеп жасына дейінгі балалардың мектепке сапалы дайындығын қамтамасыз етуді көздейді.

Қазіргі мектепалды даярлық сыныптарында білім беру тәжірибесінде тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыру тәрбиешілердің баланың негізгі жеке білімдерін: танымдық, эмоционалдық, ерік-жігер, өзін-өзі тану салаларын дамытуға назар аударуын талап етеді. Жеке даму процесінде оның ішкі қозғаушы күштері, атап айтқанда, осы дамудың реттеушісі ретінде әрекет ететін құндылық бағдарлары жүйесі маңызды мәнге ие болады, балаға жаңа маңызды мақсаттарға өздігінен және табандылықпен қол жеткізуге мүмкіндік береді, осылайша баланың субъективті белсенділігінің белгілі бір деңгейін көрсетеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық іс-әрекетін дамыту-балалардың мектепке дайындығының негізгі аспектілерінің бірі. Танымдық іс-әрекет процесінде адамның психикалық, эмоционалды және ерікті қасиеттері, оның қабілеттері мен мінезі қалыптасады; психикалық процестер дамиды: ерікті зейін мен қабылдау, ойлау, есте сақтау, қиял, сөйлеу; өмірлік тәжірибе жинақталады, қоршаған шындық танылады, білім игеріледі, дағдылар дамиды, соның арқасында баланың жеке басы да дамиды.

Мектепке дейінгі білім берудің мақсаты - мектеп жасына дейінгі балаларда оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыруды қамту, балаларға әлемнің құндылық-семантикалық көрінісінің негізгі компоненттерін қалыптастырудың маңызды жас кезеңін өткізуге және білім берудің келесі деңгейіне өтуге көмектесу.

Балалардың танымдық қызығушылықтарын қанағаттандыру кезіндегі тәрбиешінің гуманистік ұстанымы-баланы өзінің тәжірибесімен және осыны ескере отырып, оны оқу процесінің толыққанды қатысушысы ету. Әр жас кезеңінде балалар арасында жеке айырмашылықтар бар, оларды тәрбиешілер ойындар мен сабақтарды құрастыру кезінде ескереді. Тапсырмалар жеке және топтық түрде орындалуы мүмкін. Сабақтың орны мен уақытын тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып тандайды. Тек жеке-сараланған тәсіл әр баланың дамуы үшін оңтайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін зерігу мен немқұрайлылық табиғи емес. Осы таңда тәрбиешілердің негізгі міндеті-олардың қызығушылығы мен танымдық белсенділігін қолдау және ынталандыру, танымға деген қажеттілікті қанағаттандыру.

Интеллектуалды-танымдық даму ақыл-ой тәрбиесінің негізі болып табылады. Мектепалды даярлық сыныптарында танымдық дамуды қамтамасыз ету үшін мектеп жасына дейінгі баланың белсенді және толыққанды дамуын қамтамасыз ететін кеңістіктік орта құрылады және балалардың танымдық белсенділігін дамыту үшін қажетті жағдайлар іске асырылады:

- кеңістіктік жан-жақты орта құру;
- тәрбиешінің гуманистік ұстанымы;
- жеке - сараланған тәсіл;

- ата-аналармен өзара әрекеттесу;
- жоспарлау жүйесі.

Балалардың танымдық белсенділігін дамыту бойынша жұмыс кезінде тәрбиешінің міндеттері:

- балалардың белсенді интеллектуалды-танымдық дамуын қамтамасыз ету;
- оқу-танымдық іс-әрекеттің негізі ретінде психикалық процестерді дамыту (қабылдау, қиял, есте сақтау, ойлау);
- танымдық қызығушылықтарды белсендіру;
- қоршаған әлем туралы білім беру;
- әр түрлі іс-әрекеттер процесінде білім, білік және дағдыларды қалыптастыру;
- математикалық және сындарлы ойлауды қалыптастыру;
- ойлау және практикалық іс-әрекетте шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық саласын дамыту жүйесінің негізіне мынадай қағидаттар негізделеді:

- мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық саласындағы негізгі жас ерекшеліктеріне бағдарлану;
- мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық саласын дамытудың негізгі бағыттарын есепке алу;
- «ең көп дамудың» тірегі және жетекші қызмет түрін анықтау;
- оқыту міндеттерін біртіндеп күрделендіру;
- балалардың ақыл-ой белсенділігін арттыру, бұл танымдық міндеттерді, соның ішінде тапсырмаларды және жаңа типті өз бетінше жеңуге деген ұмтылысқа ықпал етеді;
- баланың сыртқы (практикалық) және ішкі (психикалық) белсенділігі арасындағы органикалық байланыс және қарқынды ақыл-ой еңбегіне біртіндеп көшу;
- сабақтар мен білім беру ойындарын өткізу процесінде балаларға жеке-сараланған көзқарас;
- диагностика бірлігі принципі.

Осы қағидаттарды іске асыру тәрбиешіге мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалды-танымдық саласын дамытудың және тұрақты танымдық белсенділікті қалыптастырудың күрделі міндеттерін шешуге мүмкіндік береді. Дайын білімді берудің орнына баланың шығармашылық қабілетін қалыптастыру қажет.

Балалардың танымдық дамуының тиімді әдістерінің бірі дидактикалық ойын болып табылады. Дидактикалық ойын педагогикалық мәселелерді балалар үшін қол жетімді ойын түрінде шешуге мүмкіндік береді. Мұндай ойындардың құндылығы-олар оқу мақсатында жасалады. Дидактикалық ойын балалардың қиялының қырларын итермелейді, көтеріңкі көңіл-күй қалыптастырады. Ойынға құмар бала не үйренетінін байқамайды, дегенмен ол одан ақыл-ой әрекетін талап ететін тапсырмаларға тап болады.

Дидактикалық ойындар:

- танымдық және ақыл-ой қабілеттерін дамытуға: жаңа білімді меңгеруге, оларды жалпылауға және бекітуге;
- өз пікірін айту, қорытынды жасау, сұрақ қою және оған жауап беру қабілеттерін дамытады;
- балалардың сөйлеуін дамыту: сөздікті толықтыру және белсендіреді;
- әлеуметтік-адамгершілік дамуы: мұндай ойында балалар, ересектер, тірі және жансыз табиғат бірлестіктері арасындағы қарым - қатынас туралы білімді дамыту, онда бала құрдастарына жанашырлықпен қарауды үйретеді;
- шешім іздеуде тәуелсіздікті дамытады.

Дидактикалық ойындар мен жаттығулар ұтқырлық пен икемділік сияқты маңызды ақыл-ойдың қалыптасуына ықпал етеді. Олар зейіннің дамуына ықпал етеді, балалардың ерік-жігерін қалыптастырады. Тәрбиешіге белгілі бір қарқынмен, балаларға салыстырмалы түрде тәуелсіздік беруден тұратын ойын жаттығуларын жүргізу әдістемесін жақсы меңгеру маңызды. Ойынның мақсаты нақты болуы керек. Дидактикалық ойынның көмегімен әртүрлі оқу міндеттері шешіледі. Әр түрлі деңгейдегі қиындықтарға негізделген ойындар әртүрлі деңгейдегі білімі бар балаларды оқытуға сараланған көзқарас жасауға мүмкіндік береді.

Ойын материалы ретінде мақал-мәтелдерді, жаңылтпаштарды, әр-түрлі иллюстрациялық тапсырмаларды, жұмбақтарды қолдануға болады. Осының барлығы балалардың сөйлеу тілін ғана емес, ақыл-ойын, ой-өрісін, жан дүниесін дамытуға ықпал етеді, оқу мәдениетіне, сөзді түсінуге тәрбиелейді.

Танымдық әрекет процесінде эмоциялардың рөлі өте үлкен. Сабақтағы ойын-сауық элементтері таңдану, жаңалық сезімін тудыруы керек. Балаларда жаңа әріпті үйренудің өзі мереке, қуанышты сезімдерді сыйлауы керек. Балалар қандай дыбысты оқу керек екенін, жұмбақтардың, ребустардың көмегімен сабақта кім талқыланатынын болжап, оқылған дыбысты немесе сөзді жаңылтпаштап арқылы пысықтауға болады.

Балалар жылдам нәтиже беретін қысқа ойындарды жақсы көреді. Мұндай ойындар балаларға психологиялық стрессті жеңілдету, күтпеген үзілістерді толтыру, назарын аудару қажет болған жағдайда қажет. Мысал ретінде «Қатып қал» ойынын қарастыруға болады. Мұндай жағдайларда уақыт критерийі болып табылады. Арнайы ережелерді жүзеге асыру негізінде бұл ойын ойыншылардан өз әрекеттерінде оларға қатаң бағынуды талап етеді. Бұл ойын балаларды зейіннің ерікті шиеленісуіне, дененің кеңістіктегі жағдайын нақты бекітуге шақырады, басқалардың өз әрекеттерін өзін-өзі бағалау қабілетін дамытады, өйткені олар салыстыруды қажет етеді. Сонымен қатар, балалардың аналитикалық ойлауын дамытады. Ерікті әрекет дағдысын дамыта отырып, олар ойын әрекетінен тыс ерікті зейінге негіз жасайды, қарапайым өзін-өзі бақылау, өзін-өзі ұйымдастыру қабілетінің дамуына әкеледі.

Дидактикалық ойындар балаларды ақыл-ой және адамгершілік іс-әрекетіндегі әртүрлі қиындықтарды жеңуге үйретудің таптырмас құралы деп қорытынды жасауға болады. Бұл ойындар үлкен мүмкіндіктерге және тәрбиелік әсерге толы, сонымен қатар ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың танымдық белсенділігін дамытады.

**"Ақтөбе облысының білім басқармасы Байғанин ауданының білім бөлімі" ММ-нің
"Жарқамыс" бөбекжай-балабақшасы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны
Тәрбиеші
Жұмабай Гүлнұр Жақсылыққызы**

«АЛМҰРТ ПЕН СӘБІЗДІҢ ТАЛАСУЫ»

Мақсаты:

- Күз мезгілінің ерекшеліктері туралы, білімдерін бекіту. Табиғат әсемділігін эстетикалық түрде сезіну.
- Күз көрінісін ән, би, ойын арқылы сипаттау. Жұмбақ, өлең арқылы байланыстыра сөйлеу дағдыларын дамыту.
- Табиғатқа сүйіспеншілігін тәрбиелеу, қорғау, аялау сезімдерін қалыптастыру.

Залды безендіру: сахнаның ортасында жапырақтар тігілген түрлі түсті маталар, шарлар, залға ілінген күзгі жапырақтар.

Көрнекіліктер: жемістер, көкөністер муляжы

Кейіпкерлер: Күз аруы, Сәбіз бөбегі, Алмұрт ата

Балалар музыка әуенімен залға кіреді.

Жүргізуші: Сары жібек көйлегін желбіретіп,
жапырағын ағаштың селдіретіп
Тойға бөлеп елімді күзім келді.
Нұр тамшысын аспанның мөлдіретіп.

Құрметті ата-аналар, әріптестер табиғатымыздың бізге берер байлығы мен берекесін сыйлайтын сары алтын күзіміз келді. Алтын күз мерекесі құтты болсын демекпіз, жылдың қай мезгілін алсақта табиғатты сүйіп, оны аялап күту әрбір адамның міндеті, өйткені бізді қоршаған табиғат аман болса, біз де әрқашан көңілдіміз.

Ән: «Алтын астық»

Музыка әуенімен **Күз аруы** кіреді.

Күз аруы: Ой, балалар, балалар,
Қоңырқай күз болыпты.
Қурап жапырақ солыпты.
Ел егінін орыпты.
Алма, өрік, шиелер,

Себеттерге толыпты.

Сәлеметсіңдер ме, балалар! Сіздердің бала бақшаларыңызға да күз келіпті. Менің көйлегімнен ұшқан қызыл, сары жапырақтар сіздердің залдарыңызға қоныпты.

Жүргізуші: Иә, Күз Аруы, сіз біздің «Алтын күз» мерекемізге қош келдіңіз!

Күз аруы: Балалар, сендер айтып беріңдерші біздің жақсы көретін күз мезгілінде қандай ерекшеліктері бар? Мен сендерге сурет белгісін көрсетемін, ал сендер маған сол туралы сипаттап беріңдер. Жауап берген балаға әдемі жапырақ сыйланады.

(бұлт, бидай масақтары, жемістер толған себет, сарғайған ағаш, құстар)

Балалардың жауаптары: (осы суретке қатысты сипаттау сөйлемдері).

Күз аруы: Балалар, менің сүйікті мезгілім туралы білімдеріңіз өте жақсы екен.

Қайың, терек басынан,

Қызыл, сары жапырақ.

Жерге түсіп шашылған,

Жел үрлесе қалықтап.

Менің көйлегімде, залда күздің ерекшелігі сары, қызыл жапырақтар. Ал олар қай ағаштан түскендерін тани аласыздар ма?

Ойын: «Өз ағашыңды тап»

Шарты: Үлкен суретте қайың, емен, терек ағаштары бейнеленген. Шашылған жапырақтардан өз ағашына сай жапырақты тандап іліп қою керек. Кім тез болады, сол жеңеді.

Күз Аруы: Біздің балалар ағаштар жапырағын білгеніне риза болдым, күзгі өлкемізді әсемдейтін менің жапырақтарым сіздерге би билесін.

Би: «Жапырақтар»

Жүргізуші: Күз аруы, сіздің құрметіңізге балалар басқа да өнерлерін алып келді, тамашалаңыз.

Ән: «Күз»

Тақпақтар:

1-бала:

Санай бер,

Қарай бер,

Бояуы – жүз,

Келді күз.

2-бала:

Қайтқан құсты көрдің бе,

Қаптай ұшқан әуелеп.

Күткен күзім, келдің бе,

Сыңсып бағың мәуелеп.

3-бала:

Қамба толды астыққа,

Алғыс саған, алтын күз!

Бір уыс дән шаштық та,

Қап-қап қауын алдық біз.

4-бала:

Берекесін сыйлауға,

Өлкемізге күз келді.

Жемістерін жинауға,

Шақырады біздерді.

5-бала:

Құстар қайтты ән салып,

Бұлт шарлады аспанды.

Қыс келеді жар салып,

Күзгі суық басталды.

Музыка әуенімен Алмұрт ата мен Сәбіз бөбегі бір-бірімен дауласып музыка залына кіреді.

Сәбіз: Мен тәттімін!

Алмұрт: Жоқ, мен тәттімін дедім ғой!

Ару Күз: Сендерге не болған, достар! Бір-бірлеріңмен таласа бермей, балалардан сұрап көріңдер.

Алмұрт: Балалар, сәбізге айтыңдаршы мен тәттімін ғой!

Сәбіз: Сен тәттілеу болсаң, менің дәрумендерім көбірек!

Күз аруы: Онда балалардан сұрайық. Сәбіз бен Алмұрттың қандай пайдасы бар?

Балалардың жауаптары:

Жүргізуші: Сендер енді келісесіңдер ғой балалардың жауаптарымен? Екеулеріңіз де пайдалы, тәтті екенсіздер!

Күз аруы: Балалар, мен сендерге қызықты ойын даярладым. Алмұрттың достары кім? (балалар жемістерді атайды) Сәбіздің достары кім? (балалар көкөністерді атайды)

Ойын: «Көкөніс пен жеміс»

(Жеміс пен көкөністерді ажыратып, екі себетке салу).

Жүргізуші: Жемісі мол теретін

Күз дос екен бізбенен,

Бәрін тауып беретін

Жомарт екен күз деген

Ән: «Жаңбыр»

Тақпақтар:

1-бала:

Піскен кезде құлпынай,
Қандай әсем шіркін-ай!
Қарай бергің келеді.
Дүркін, дүркін, дүркін-ай!

2-бала:

Апорт деген алманың
Таттың ба сен бал дәмін?
Апорт деген тәтті алма,
Ол өседі бақтарда.

3-бала:

Мен шиемін, шиемін,
Күннің көзін сүйемін.
Қышқыл шырын менде бар,
Төмен басты иемін.

4-бала:

Жазда өседі таңқурай,
Жемісін тер, қалдырмай,
Апаң тосап қайнатар,
Қыста керек нәр мұндай.

Би: «Күзгі қиял»

Ару Күз: Ой керемет ббиледіңдер қыздар.

Алмұрт, Сәбіз: Балалар, сендер көкөніс пен жемістерді талғамай көп жеңдер, сонда қыс мезгілінде ауырмайсыңдар. Бірақ, барлығын жуып жеңдер. Ал енді сендердің өнерлеріңе көп рахмет! Біз басқа балабақшалардың балаларының өнерлерін көріп келейік. Сау болыңдар.

Жүргізуші: Сау болыңдар, достар!

Жүргізуші: Балалар, «Алтын күз» мерекесі осымен аяқталды. Жомарт күз бізге тобымызға сыйлық тастап кетіпті, соны алайық. Өнерлеріңе рахмет!

**"Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Тараз қаласының білім бөлімінің
"№25 бөбекжай-бақшасы" МКҚК
Тәрбиеші
Кожагелдиева Анар Доктырбаевна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ

Ерте балалық шақ – жеке тұлғаның адамгершілік, мінез-құлық негіздерінің қалыптасу кезеңі. Бұл кезеңде баланың әлеуметтік қарым-қатынастар әлеміне алғаш енуі, элементарлы моральдық талаптарды меңгеруі, оларды жүзеге асыруға дағдылануы жүзеге асады. Мектепке дейінгі жас әлеуметтік әсерлерге бейімділіктің жоғарылауымен сипатталады.

Бала өміріндегі ойын – оның қозғалысқа, әрекетке, қоршаған өмірден алған әсерлерін түсінуге деген құштарлығын қанағаттандыратын маңызды әрекет. Қалыпты дамып келе жатқан бала көп және ынталы ойнайды. Ойынның балалар өмірін ұйымдастырудың бір түрі деп аталуы бекер емес. Ол баланың өмірін қызықты мазмұнмен толтырады, оның мінез-құлқын ұйымдастырады және реттейді. Қызықты ойынның әсерінен бала өзгереді: үндемейтін - сөйлегіш, тұйық - көпшіл, дөрекі - сыпайы, албырт - жігерлі болады.

Ойын – ойлаудың көрнекі-бейнелі сипатына, эмоционалдылығына, белсенділігіне, қарым-қатынас қажеттілігіне сәйкес келетін бала үшін ең қолжетімді әрекет түрі, алған әсерлерін өңдеудің өзіндік тәсілі. Осылайша, балаларды қоршаған әлеммен танысуға, қатарластарымен қарым-қатынаста белсенді әрекет етуге, үлкендердің өміріне қатысуға, олардың армандарын орындауға деген ұмтылыс ойынға итермелейді. Ойын – бала үшін табиғи іс-әрекет түрі, оның мотиві оның мән-мағынасында жатыр. Реттеусіз ойын әрекеті балаға ең фантастикалық тілектерін, армандарын жеткізуге мүмкіндік береді, ол шығармашылықтың, белсенділіктің, тапқырлықтың көрінуіне кең өріс ашады. Ойындарда балалар шынайы өмірді бейнелеп қана қоймайды, сонымен қатар оны қайта құрады.

«Баланың ойыны – бұл болған жайттарды жай еске түсіру емес, ол тәжірибелі әсерлерді шығармашылықпен өңдеу, оларды біріктіру және олардан баланың қажеттіліктері мен бейімділігіне сәйкес келетін жаңа шындықты құру», - деп атап өтті Л.С. Выготский. Бала ойында қоршаған өмірден алынған элементтерден жаңа шығармашылық құрылысты, өзіне тиесілі бейнені жасайтынын атап көрсетті.

Ойын көптен бері психологтар мен мұғалімдердің ғана емес, философтар мен өнертанушы ғалымдардың да назарын аударды. Көптеген ұлы жазушылар көркем образдар арқылы балалар ойынының психологиясын, бала ойын тәжірибесінің өзіндік ерекшелігін ашты. К.Д. Ушинский ойынның мазмұны бала тұлғасының қалыптасуына әсер ететінін дәлелдейді. Мектепке дейінгі кезеңде ойын әрекеті жетекші орын алады. Еңбекпен және оқумен органикалық түрде үйлесіп, баланың жан-жақты дамуына барынша ықпал етеді. Ғалымдар П.П. Блонский, З.М. Богословская және басқалар ойынды балалар өмірін ұйымдастырудың бір түрі және тәрбиенің маңызды құралы ретінде қарастырды.

Ойын – қазіргі этикет тұрғысынан балалардың мінез-құлқын қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі. Ол қоршаған әлемді тану тәсілі ретінде балаға белгілі бір жағдайда өзін қалай ұстау керектігі туралы түсініктерді жарқын, қолжетімді және қызықты түрде береді, өз мінез-құлқы туралы ойлануға мәжбүр етеді. Отандық мектепке дейінгі педагогика мен балалар психологиясында ойынның әрекет ретіндегі психологиялық ерекшеліктерін, мектепке дейінгі балалық шақтағы әртүрлі ойын түрлерінің генезисін, олардың өзіндік ерекшелігін, ойын бірлестіктерінің әлеуметтік-психологиялық негіздерін ашатын жеткілікті ауқымды ғылыми материал жинақталған.

Соңғы кездері педагогикалық-психологиялық әдебиеттерде мектеп жасына дейінгі балалар рөлдік ойындарды емес, балалар әрекетінің басқа түрлерін (сурет салу, жобалау, бейне және телешоуларды көру және т.б.) көбірек ұнататындығы туралы мәселе көтерілді. Сәйкесінше, пәні мен мазмұны жағынан рөлдік ойындардың дамымайтындығы байқалады.

Өз кезегінде рөлдік ойынның даму деңгейінің төмендігі ерікті мінез-құлықтың толық дамуына кедергі жасайды. Ал рөлдік ойынның дамыған формасының болмауы баланың әлеуметтік және тұлғалық дамымауына әкеледі. Қазіргі балалардың рөлдік ойынының жеткіліксіз дамуының негізгі себебі - балалардың ойын әрекетіне ересектердің практикалық қатысуының жеткіліксіздігі. Балалар ересектер арасында өседі, ал ересектердің ойнауға уақыты жоқ, олар мұны қалай істеу керектігін білмейді және оны маңызды деп санамайды. Осыдан үшінші шарт туындайды: қоғамдағы әлеуметтік өзгерістер отбасындағы да, қоғамдағы да еліктеу басымдықтарына кері әсерін тигізеді.

Рөлдік ойынның негізгі ерекшелігі - ондағы ойдан шығарылған жағдайдың болуы. Ойынның сюжеті - өмірлік уәжді байланыстармен біріктірілген оқиғалар тізбегі. Сюжет ойынның мазмұнын – оқиғаларға қатысушыларды байланыстыратын сол әрекеттер мен қатынастардың сипатын ашады. Рөл ойынның өзегі болып табылады. Көбінесе бала ересек адамның рөлін алады. Ойында рөлдің болуы оның санасында баланың өзін сол немесе басқа адаммен сәйкестендіріп, ойында оның атынан әрекет ететінін, басқа ойыншылармен әртүрлі қарым-қатынасқа түсуін білдіреді.

«Мектеп жасына дейінгі баланың мінез-құлық мәдениеті» ұғымын күнделікті өмірде, қарым-қатынаста, әртүрлі іс-әрекетте қоғамға пайдалы күнделікті мінез-құлықтың тұрақты түрлерінің жиынтығы ретінде анықтауға болады. Мінез-құлық мәдениеті этикеттің ресми түрде сақталуымен шектелмейді. Ол адамгершілік сезімдермен және идеялармен тығыз байланысты және өз кезегінде оларды күшейтеді. Мінез-құлық мәдениетінің келесі құрамдас бөліктері ажыратылады: әрекет ету мәдениеті; қарым-қатынас мәдениеті; мәдени-гигиеналық дағдылар мен әдеттер.

Баланы әлеуметтік мінез-құлықтың жағымды түрлеріне баулу, адамгершілік әдеттерге тәрбиелеу әдісі еңбекті тиімді ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыруға негіз бола алады. Оның негізгі мағынасы балаларды әртүрлі жағдайларда қоғамда қабылданған нормалар мен ережелерге сәйкес әрекет етуге жүйелі түрде ынталандыру, мысалы, амандасу және қоштасу, қызмет үшін алғыс айту, сұрақтарға сыпайы жауап беру, қамқорлық жасау, заттарға ұқыпты қарауға үйрету. Оқыту жаттығу арқылы жүзеге асады, ал әрекетке деген серпіліс, әрекет баланың сезіміне, оның санасына әсер етумен үйлеседі. Жағымды әрекеттерді қалыптастыру үшін жүйелі оқытудың маңызы ерекше. Қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу – педагогиканың маңызды мәселелерінің бірі. Оның өзектілігі қазіргі жағдайда баланың әлеуметтік ортасының ерекшеліктеріне байланысты өсуде, онда адамдар арасындағы қарым-қатынаста жақсы тәрбие, жақсы ниет, сөйлеу мәдениеті жиі байқалмайды. Демек, мектепке дейінгі мекемелердің тәрбие және оқу жұмысында қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу мәселелерін шешуге жіті көңіл бөлу қажет. Қарым-қатынас мәдениетінің құрамдас бөліктерінің бірі сөйлеу этикеті болып табылады.

Халқымыздың сөйлеу этикеті біздің дербес мәдени құндылығымыз ретінде бүгінгі әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мен мәдени-идеологиялық бағыттардың түбегейлі өзгерген дәуірінде сақтауды, терең, жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Бұл міндетті жүзеге асырудың ең маңызды жолы – балаларды сөйлеу этикетіне, әсіресе мектеп жасына дейінгі үлкен жастағы балаларға үйрету, өйткені дәл осы кезеңде адамгершілік принциптері мен адамгершілік мәдениетінің негізі қаланады, тұлғаның эмоционалды-еріктік саласы дамиы және күнделікті қарым-қатынастың өнімді тәжірибесі қалыптасады.

Мінез-құлық мәдениеті тек дұрыс әрекет етуді ғана емес, сонымен қатар белгілі бір жағдайда орынсыз әрекеттерден, сөздерден, ым-ишаралардан аулақ болуды білдіреді. Өзгелерге деген құрметтің, қарапайымдылықтың сөйлеу мәнеріндегі және өз сезімін білдірудегі табиғилықпен үйлесуі баланың көпшілдік сияқты маңызды қасиетін сипаттайды.

Педагог ұйымдастыратын оқу іс-әрекетінде балалардың мінез-құлқы, сұрақ-жауаптары көбінесе тапсырмалармен, материалдың мазмұнымен және балаларды ұйымдастыру формаларымен реттеледі. Мұндай процестерде олардың қарым-қатынас мәдениеті тезірек және жеңілірек қалыптасатыны анық. Бірақ күнделікті өмірде, олардың дербес әрекетінің әртүрлі түрлерінде қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу бірдей маңызды. Екінші жағынан, сөйлеу мәдениетін меңгеру бірлескен ойындарда балалардың белсенді қарым-қатынасына ықпал етеді және олардың арасындағы қайшылықтардың алдын алады. Осылайша, рөлдік ойын балалардың қарым-қатынас мәдениетін, әсіресе сөйлеу этикеті дағдыларын дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады.

**Астана қаласы
№62 "Нұрсәуле" балабақшасы
Тәрбиеші, педагог-сарапшы
Сейтказынова Жұлдуз Байсолтановна**

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫ

Балалардың денсаулығы — қоғамның әл-ауқатының маңызды көрсеткіші. Дені сау өскелең ұрпақсыз ұлттың болашағы жарқын бола алмайды. Сондықтан денсаулық сақтау мәселесі әлеуметтік сипатқа ие және оны қоғамның барлық деңгейлерінде шешу қажет. Әсіресе балабақшада балалардың физикалық және психологиялық әл-ауқатын қолдау және дамыту маңызды міндет болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдардың басты міндеті — тәрбиеленушілерді сапалы оқыту, дамыту және тәрбиелеу. Бұл процесс олардың денсаулығына зиян келтірмейтіндей ұйымдастырылуы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, балабақшадағы дене шынықтыру сабағы — денсаулықтың басты сабағы. Балалардың дене белсенділігі арқылы олардың физикалық және психологиялық жағдайын жақсарту, болашақта олардың салауатты өмір салтын қалыптастыруға ықпал етеді.

«Дені саудың - жаны сау» деген тіркес көптеген адамдар үшін ұран болып табылады. Бұл физикалық және психологиялық әл-ауқат арасындағы тепе-теңдікті сақтаудың маңыздылығын көрсетеді. Физикалық денсаулық пен психологиялық тұрақтылықтың үйлесуі баланың толыққанды дамуына және оның қоғамдағы орнына оң әсер етеді.

Физикалық және психологиялық денсаулық бір-бірімен тығыз байланысты және өзара әсер етеді. Физикалық белсенділік, дұрыс тамақтану және тұрақты медициналық тексерулер арқылы балалардың денесін нығайтып, иммунитетті арттыруға және әртүрлі аурулардың даму қаупін азайтуға болады. Сонымен қатар, психологиялық денсаулық тұрақты психикалық жағдайды қамтамасыз етуге, стресске төтеп беруге және өмірге оң көзқарас қалыптастыруға көмектеседі.

Балалардың салауатты өмір салтына мотивациясын дамыту — балабақшадағы дене тәрбиесінің басты бағыттарының бірі. Орташа жаттығулар, жаяу серуендеу, ашық ауадағы спорттық іс-шаралар және сабақтар эмоционалдық тұрақтылықты және жалпы әл-ауқатты нығайтады.

Білім алушылардың әл-ауқаты — білім беру процесінің маңызды аспектілерінің бірі, себебі балалардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік жағдайы олардың оқу үлгеріміне, дамуына және өмір сүру сапасына тікелей әсер етеді. Тәрбиеші ретінде біздің міндетіміз — білім алушылардың әл-ауқатын қолдау және олардың сынып ортасында өзін еркін сезінуін қамтамасыз ету.

Әл-ауқат дегеніміз тек физикалық денсаулықпен шектелмейді. Оған эмоционалдық және әлеуметтік компоненттер де кіреді. Бала тек дені сау болған кезде ғана емес, сонымен қатар психологиялық қолдауға ие болғанда және өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінгенде де толыққанды білім ала алады. Сондықтан тәрбиешінің рөлі балалардың физикалық қауіпсіздігінен басқа, олардың эмоциялық және әлеуметтік жағдайын да қадағалауды қамтиды.

Тәрбиеленушілердің әл-ауқатын жақсартудың әдістеріне:

1. Эмоционалдық қолдау көрсету. Балалардың өзін жақсы сезінуі олардың білім алудағы жетістіктеріне әсер етеді. Сондықтан әрбір баланың эмоциялық қажеттіліктерін түсіну және қолдау көрсету маңызды. Мысалы, қиын жағдайға тап болған балаларға психологиялық көмек көрсету, олардың қиындықтарын тыңдау және қолдау көрсету.

2. Қауіпсіз және қолайлы орта құру. Балабақша және сынып ортасы қауіпсіз, қолайлы және балалардың өздерін еркін сезінетін орын болуы керек. Бұл дегеніміз, әр балаға тең мүмкіндіктер беру, мазақтаудан және буллингтен қорғану, сондай-ақ әрбір баланың жеке ерекшеліктерін сыйлау.

3. Әлеуметтік дағдыларды дамыту. Балалардың әлеуметтік дағдыларын, мысалы, қарым-қатынас жасау, бірлесіп жұмыс істеу және өзара қолдау көрсету, дамыту — әл-ауқатты қолдаудың маңызды аспектісі. Балалардың бір-бірімен жақсы қарым-қатынаста болуы олардың балабақшада өзін жақсы сезінуіне және өзіне сенімді болуына ықпал етеді.

4. Физикалық денсаулықты қолдау. Балалардың физикалық денсаулығы олардың әл-ауқатының маңызды бөлігі болып табылады. Тәрбиеші ретінде балалардың дұрыс тамақтануын, дене шынықтырумен айналысуын және салауатты өмір салтын ұстануын қадағалауымыз керек. Сонымен қатар, санитарлық жағдайды бақылап, балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуіміз қажет.

Физикалық денсаулықты сақтаудың және осылайша психологиялық әл-ауқатты нығайтудың бір жолы-тұрақты физикалық белсенділік. Орташа жаттығулар эндорфиндердің – стресс пен мазасыздық деңгейін төмендететін бақыт гормондарының түзілуіне ықпал етеді. Физикалық белсенділік қан айналымын жақсартады, жасушалардағы оттегі алмасуын жақсартады және жүрек-қан тамыр жүйесін нығайтады, бұл өз кезегінде біздің жалпы әл-ауқатымыз бен эмоционалдық жағдайымызға пайдалы әсер етеді. Сонымен қатар, дұрыс тамақтану біздің денеміз бен ақыл-ойымыздың денсаулығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Қоректік заттарға, дәрумендер мен минералдарға бай тамақтану дененің жұмыс істеуі және оңтайлы психологиялық жағдайды сақтау үшін қажетті энергияны қамтамасыз етеді. Саналы түрде тамақтану көңіл-күй мен зейінді жақсартуға көмектеседі, бұл салауатты рухты сақтау үшін маңызды.

Ғылыми-техникалық прогресс, гаджеттер мен ғаламтордың пайда болуы нақты достардың, ашық ойындардың болуын алмастырды, нәтижесінде жасөспірімдердің отырықшы өмір салты нормаға айналып, бұл гиподинамияны, иммунитеттің әлсіреуін және әртүрлі аурулардың пайда болуын тудыруда. Сондықтан мемлекеттік білім беру стандарттарындағы басым және өзекті бағыттардың бірі тәрбиеленушілердің салауатты өмір салтын нығайту және қалыптастыру болып табылады, өйткені ұлт денсаулығы жастардың салауатты өмір салтына байланысты. Сондықтан қалыптасқан қолайсыз орта жағдайында білім беру ұйымдарында салауатты өмір салтына деген ынтаны арттыру процесін ұйымдастыру қажет.

Салауатты өмір салтын насихаттау және оны балалардың өмірінде қалыптастыру — білім беру мекемелеріндегі білім беру процесінің маңызды аспектісі. Тәрбиеленушілердің салауатты өмір салтына мотивациясын дамыту үдерісі үшін белгілі бір жағдайларды қамтамасыз ету қажет:

- **Медициналық бақылау:** Жүрек-қан тамырларының өзгерістерін, тыныс алу функцияларын және басқа да көрсеткіштерді бақылау үшін тұрақты медициналық тексерулер ұйымдастыру арқылы балалардың денсаулығын бағалап, дене белсенділігі нәтижесін көрнекі түрде көрсету.

- **Дифференциацияланған тәсіл:** Әр баланың денсаулық жағдайы мен жас ерекшелігін ескере отырып, дене шынықтыру сабағын ұйымдастыру. Бұл тәсіл әрбір балаға сәйкес келетін жаттығулар мен әдістерді таңдауға мүмкіндік береді, сонымен қатар денсаулық деңгейіне байланысты жеке көзқарас қалыптастыруға септігін тигізеді.

- **Денсаулық мәдениетін қалыптастыру:** Салауатты өмір салты және оның құндылықтары туралы қажетті білім қорын қалыптастыру үшін балабақшада арнайы орта құру. Бұл балаларға денсаулықты нығайтудың маңыздылығын түсіндіруге және салауатты өмір салтының артықшылықтарын көрсетуге мүмкіндік береді.

Осылайша, білім алушылардың әл-ауқаты — әрбір тәрбиелеуші мен педагог үшін басты назарда болуы керек мәселе. Балалардың толыққанды дамуы мен оқу процесіндегі жетістігі олардың эмоционалдық, әлеуметтік және физикалық жағдайына байланысты. Сондықтан біз олардың әрқайсысына қолдау көрсету, олардың жағдайын жақсарту және балабақшада өзін еркін сезінуін қамтамасыз ету арқылы болашаққа сенімді қадам басуына көмектесуіміз қажет.

**Жамбыл облысы, Шу ауданы, Көкқайнар ауылы
С.Естемесов мектебі жанынан ашылған "Балапан" шағын орталығы
Тәрбиеші
Әлиқызы Әйгерім**

БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ӨМІРІНДЕГІ ОЙЫН ӘРЕКЕТІНІҢ МАҢЫЗЫ

Ойын - бұл баланың ерте жастан бастап бастауыш мектеп жасына дейінгі сүйікті және жетекші іс-әрекеті (үлкен болса да, адамдар ойнау қабілетін сақтайды). Ойын баланың моторлық және когнитивті дамуына ықпал етеді, бала үшін оқытудың негізгі әдісі болып табылады (сондықтан ойындағы балалар бірдей әрекеттерді бірнеше рет қайталай алады, бірдей тұрмыстық жағдайларды ойнай алады, осылайша жаңа мінез-құлық үлгілерін игереді және жаңа әрекеттерді үйренеді). Балаларға арналған ойын-бұл олардың бір-бірімен қарым-қатынас жасаудың негізгі тәсілі, сондықтан ойын әлеуметтену функциясын, яғни қоғамға қосылу функциясын орындайды.

Ойын – мінез-құлықты өзін-өзі басқару қалыптасып, жетілдірілетін әлеуметтік тәжірибені игеру мен қайта жасауға бағытталған жағдаяттардағы қызмет түрі. Ойын балалардың жан-жақты дамуына ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар басқа әрекеттерге қарағанда балаға көбірек әсер етеді. Ойын-адамгершілікке тәрбиелеу құралдарының бірі.

Балалар ойындары баланың эмоционалды, физикалық, интеллектуалды және әлеуметтік дамуы үшін өте маңызды. Мектепке дейінгі жаста ойын балалардың дамуында үлкен маңызға ие. Ойын баланың оң әлеуметтенуіне ықпал етеді. Ойында тәрбиеші әртүрлі импровизация, бейнелер, жағдайлар жасай отыра балаларға қоршаған әлем туралы көбірек ақпарат бере алады. Мектепке дейінгі жастағы ойынның арқасында психикалық процестер қалыптасады: есте сақтау, зейін, қиял, сөйлеу және т. б.

Балабақшада және үйде алынған білім ойында практикалық қолдану мен дамуды табады. Қызықты ойындар көңілді, қуанышты көңіл-күй қалыптастырады, балалардың өмірін толық етеді, олардың белсенді іс-әрекетке деген қажеттілігін қанағаттандырады. Жаксы жағдайда да, дұрыс тамақтану кезінде егер қызықты ойыннан айырылса бала нашар дамиды, осал болады. Өз кезегінде, білім беру ойынын жақсы ұйымдастырумен және сауатты өткізумен ғана балалар білім мен дағдыларды алады.

Баланың ойын әрекеті әртүрлі болуы шарт:

- қажетті әлеуметтік дағдыларды дамытатын ойындар;
- оқыту (дидактикалық) ойындары;
- сөйлеуді дамытатын ойындар (логопедиялық);
- жеке және эмоционалды дамуға ықпал ететін психологиялық бағытталған ойындар. Осы таңда бала мен тәрбиешінің өзара әрекеттесуі үшін ойын терапиясы тиімді әдіс болып табылады. Ойын терапиясы - бұл баламен тиімді қарым-қатынас жасау үшін рөлдік ойынды қолдануға негізделген арт-терапияның бір түрі. Ойын терапиясы келесі жағдайларда тиімді:

- фобияларды жеңуде;
- қарым-қатынас жасамау, оқшаулану мәселелері кезінде;
- басқаларға және жануарларға агрессия кезінде;
- бағынбау немесе шамадан тыс мойынсұну кезінде;
- ата-аналармен, бауырлармен және т. б. қарым-қатынастағы мәселелерде;
- сөйлеу дамуының артта қалуында;
- жаман әдеттер (сурет салу кезінде қарындашты тістеу сияқты);

- тұрақты стресс кезінде;
- үлгерім мәселелерінде;
- оқу мәселелерінде тиімді болып табылады.

Тәрбиеші ойын терапиясын ұйымдастыруды үш негізгі бағытта жүзеге асырады: ойын өткізуге дайындық, оны өткізу және ойынның қорытындысын шығару (рефлексия).

Ойынға дайындыққа мыналар кіреді:

- тәрбие мен оқытудың міндеттеріне сәйкес ойынды таңдау: білімді тереңдету және жалпылау, сенсорлық қабілеттерді дамыту, психикалық процестерді белсендіру және т. б.;
- ойынның белгілі бір жас тобына сәйкестігін анықтау;
- ойынның ыңғайлы уақытын анықтау (сабақта, еркін әрекетте немесе режимдік сәттерде);
- балалар бір-біріне кедергі жасамай ойнай алатын ойын орнын анықтау;
- ойыншылардың санын анықтау (жеке, кіші топпен немесе топпен);
- көрнекілікті, таңдалған ойынға қажетті материалды дайындау;
- тәрбиешенің өзін ойын өткізуге дайындау: ол алдымен ойынның барлық бағытын, ойындағы орнын, ойынды басқару әдістерін өзі оқып, түсінуі керек;
- балаларды ойынға дайындау: оларды ойын мәселесін шешуге қажетті заттар мен қоршаған өмір құбылыстары туралы білімдерімен, түсініктерімен байыту.

Ойын терапиясын жүргізу кезінде де белгілі бір критерийлерді ұстанған жөн:

- ойындағы жетекші рөл балаға тиесілі. Тәрбиеші баланың барлық әрекеттерін қабылдайды, қалағаны бойынша ойнауға мүмкіндік береді;
- тәрбиеші ойынға толығымен қатысады. Толығымен эмоционалды түрде қосылу маңызды;
- тәрбиеші қабылдау атмосферасын жасайды, ол үшін ойын терапиясының арнайы құралдары қолданылады.

Белгілі бір ойын жағдайларын жасау арқылы тәрбиеші әртүрлі жағдайларда балалардың мінез-құлқын талдай алады және баланың дамуындағы әртүрлі бұзылуларды анықтай алады. Ойын шарттарын белгілей отырып, тәрбиеші ойын процесінің белгілі бір аспектілерін бақылайды және баланың осы жағдайларда қабылдайтын тәуелсіз шешімін бақылайды. Сондай-ақ, балабақшада педагогикалық процесті жетілдірудің және балалардың жас кезінен бастап психофизиологиялық әлеуетін дамытуды ынталандырудың әдістерінің бірі ойын кеңістігін ұйымдастыру болып табылады. Әр баланың талантын барынша анықтауға және қабілеттерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін шығармашылық іс-әрекеттің объективті мүмкіндігін қамтамасыз ету тәрбиешілер ұжымының басты міндетіне айналады.

Дамушы ойын ортасы балалар психологиясы мен педагогикасында өте маңызды және тәрбие мен білім беру процестерінің негізгі талаптарына сәйкес келуі керек. Ұжымдағы ойынның көмегімен бала физикалық, интеллектуалды дамиды, топтық нормалар мен тенденцияларды игереді. Ойын балалардың айналасындағы әлем, адамдар туралы түсініктерін байытады, олардың іс-әрекеттерінің мәнін түсінуге және белгілі бір жағдайға сәйкес келетін белгілі бір сезімдерді оятуға, яғни эмоционалды жауаптылықты дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, бала өзінің сезімдері мен тәжірибелерін түсінуді үйренеді, бұл қоғамға қауіпсіз кіру үшін қажетті жеке тәжірибені алуға мүмкіндік береді. Осы факторларды ескере отырып, ойын ортасы психологиялық жағдайды қалыпқа келтіруі, денсаулықты нығайтуға және физикалық дамуға көмектесуі, балалармен жеке кіші топтарда сабақ өткізуге мүмкіндік беруі керек.

Осылайша, мектепке дейінгі жастағы ойын терапиясы өте өзекті, өйткені ойын арқылы бала өзінің барлық сезімдерін, эмоцияларын, тәжірибелерін білдіреді. "Ойнау арқылы үйрену" – ойын терапиясының ұраны! Ойынның арқасында бала жан-жақты дамиды және болашақ өмір үшін әлеуметтік және тұрмыстық тәжірибені қалыптастырады.

Жамбыл облысы, Жамбыл ауданы, Өрнек ауылы
"Гүлдер" балабақшасы
Тәрбиеші, педагог-модератор
Алиева Гульнар Тұрсынқұловна

БАЛАБАҚШАДА ТҮРЛІ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ

*Ойын - балалардың оқуға,
еңбекке деген белсенділігін
арттырудағы басты құрал*
Қ.Ыдырысов

XXI - ғасыр білімділер ғасыры болғандықтан бүгінгі таңда заманымызға сай зерделі, ой - өрісі жоғары, жан - жақты дамыған ұрпақ қалыптастыру мемлекетіміздің алға қойған аса маңызды міндеті болып тұр. Тәрбие мен білімнің алғашқы дәні – мектепке дейінгі тәрбие ошағында беріледі. Отбасында ата - ананың ықыласы мен мейірімінен нәр алған бала балабақшада тәрбиешілердің шұғылалы шуағына бөленеді. Баланың бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып, олардың өнегелі де тәрбиелі болып тәрбиеленуіне тәрбиешілердің маңызы зор. Балаларды тәрбиелеуде ойын әдісінің маңызы көп. Ойын – балалар үшін айналадағыны танып білу тәсілі. Ойын мен ойын әрекеті мазмұны, әлеуметтік сипаты жағынан баланың қоғамда өмір сүретіндігімен байланысты. Ойын процесінде сөйлесу қарым-қатынасы үлкен рөл атқарады. Сөйлесе жүріп, балалар пікірлесіп, әсер алысып, ойынның түпкі ниеті мен мазмұнын анықтайды.

Ойлау-адам қызметінің ең жоғары формаларының бірі. Ойлау әрекеті процесінде белгілі бір әдістер немесе операциялар (талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, нақтылау) жасалады.

Интеллектуалды дамудың дәйекті кезеңдері:

1. Көрнекі және тиімді ойлау. Бала іс жүзінде қарапайым мәселелерді шешеді - айналдыру, тарту, ашу, басу. Мұнда ол іс жүзінде себебін, осындай сынақ пен қателік әдісін анықтайды. Мұндай ойлауды тек бала ғана емес, ересектер де жиі қолданады.

2. Көрнекі-бейнелі ойлау. Бұл кезеңде баланың қолымен әрекет етудің қажеті жоқ, егер ол қандай да бір әрекет жасаса, не болатынын бейнелі (көрнекі) елестете алады.

3 кезең. Ауызша-логикалық (дерексіз-логикалық) ойлау. Балаларға арналған ең күрделі ойлау процесі. Мұнда бала нақты бейнелермен емес, сөздермен айтылған күрделі алаңдататын ұғымдармен жұмыс істейді. Мысалы, ерте балалық шақта белгілі бір сөз балада белгілі бір тақырыппен байланысты.

Мен балалардың ойлау дағдыларын дамыту үшін жұмыс барысында түрлі ойын әдістерін қолданамын. Мысалы:

Ойлан да аяқта:

- лимон қышқыл, ал қант...(тәтті)
- егер үстел орындықтан биік болса, онда орындық...
- екі, бірден көп, ал бір...

Ойлан да аяқта;

- Ат шабады, ал қарлығаш...
- Ит үреді, ал қарға...

Қарама-қарсы сөзді ата:

Балалар шеңберге тұрады. Жүргізуші доппен балалардың арасында тұрады. Жүргізуші балаларға кезекпен допты лақтырып, бір сөзді айтады. Балалар сол сөзге қарама-қарсы сөзді айтулары тиіс.

Қара –

Аласа –

Мен жеңімпазбын. Орындықтарды ортаға қойып, музыка әуені ойнағанда балалар шеңбермен айналып жүгіреді. Орындықтар саны балалар санынан 1 санға кем болуы керек. Ең соңында қалған бала орындықтың үстіне шығып, «мен жеңімпазбын» деп айтуы керек.

Құлақ-мұрын. Балалар шеңбермен тұрады. Жүргізуші: құлақ – деп мұрнын ұстайды. Ал балалар айтылған мүшені дұрыс көрсетулері тиіс. Жүргізуші балалардың зейіні мен қабылдауын тексеру мақсатында оларды шатастырып атайды.

Өз орныңды тап. Балалар қатармен тұрады. Әр баланың қолында әр түрлі сандар. Жүргізуші белгі берген уақытта балалар сандардың реті бойынша тұруға тиісті. Ойын бірнеше рет қайталанады. Балалардың орындарын шатастырып алмауы қадағаланады.

Дайын бол. Балалар шеңбермен жүреді. Жүргізуші бір сөз айтады, ал балалар сол сөзді іс-қимылмен көрсетеді. Мысалы: қоян – секіреді, құс – ұшады т.с.с.

Зейінді бол. Балалар шеңберде тұрады. Жүргізуші әр түрлі қимыл-қозғалысты көрсетеді. Балалар қайталап тұрады. Жүргізуші ескерткен қозғалысты, мысалы: қос аяқпен секіру қозғалысын қайталамайды. Қайталаған бала ойыннан шығарылып, жеңімпаз жүргізуші болады.

Осыдан келіп ойын туралы мынандай тұжырым жасауға болады:

- ойын - тәрбие құралы, ақыл - ойды, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, өмірді танытып, сезімді кеңейтеді тәрбиелейді.

- ерік және мінез қасиеттерін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдіреді.

- ұжымдық сезім әрекеттері өсе түседі.

- эстетикалық тәрбие беру - өнерді, көркемдікті түсіндіру құралына айналады.

- еңбек тәрбиесін беру мақсаттарын шешуге мүмкіндік береді.

- дене күшінің жетілуіне көмектеседі

- ойын баланы жан-жақты жарасымды тәрбиелеудің психологиялық және физиологиялық негіздері болып табылады.

Ойын үстінде баланың түрлі қасиеттері, қабілеті мен белсенділігі де көрінетіні туралы аса көрнекті педагог А. С Макаренко былай дейді: «Ойында бала қандай болса, өмірде кәсіби қызмет саласында, көбінесе сондай болады». Сондықтан келешекке адамды тәрбиелеу - бәрінен бұрын ойын арқылы жүзеге асыралады. Осыдан келіп ойын туралы мынандай тұжырым жасауға болады, ойын-тәрбие құралы, ақыл-ойды, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, өмірді танытып, сезімді кеңейтеді, тәрбиелейді. Ерік және мінез қасиеттерін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдіреді. Ұжымдық сезім әрекеттері өсе түседі. Эстетикалық тәрбие беру құралына айналады. Еңбек тәрбиесін беру мақсаттарын шешуге мүмкіндік береді, дене күшінің жетілуіне көмектеседі. Қорыта айтқанда ойын дегеніміз-баланың қоршаған ортамен тіл табысын, ойлау, таңдау, талдау қабілетін арттыратын ғажайып нәрсе.

Қолданылған әдебиеттер:

1. ҚР мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, Астана-2011 ж
2. «Дидактикалық материалдар жинағы» Абжапарова Б. К. 2014 ж «Бала мен балабақша» журналы, 2010 ж
3. Рыскулова, А. А. Мектеп жасына дейінгі балалардың ойын арқылы сөйлеу тілін дамыту — Молодой ученый. — 2022. — № 7 (402). — С. 282-284. — URL:

Атырау облысы Білім беру басқармасының Махамбет ауданы білім бөлімінің
 “Райхан гүлі” бөбекжай-бақшасы КМҚК
 Тәрбиеші, педагог-модератор
 Ибатуллина Гүлдана Қанатқызы

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ІСКЕ АСЫРУ БОЙЫНША МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНІҢ ОТБАСЫМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында балалардың адамгершілік, еңбек, ақыл-ой, дене, көркемдік және эстетикалық дамуының тиімділігін арттыру мақсатында әртүрлі әлеуметтік мекемелермен ынтымақтастықта айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Балабақша тәрбиешілері балалармен жұмыстың мазмұны мен формаларын үнемі жетілдіріп отырады, мектепке дейінгі ұйымда балаға тәрбиелік ықпал етудің органикалық үйлесіміне қол жеткізуге, жеке тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге ұмтылуда.

Мәселенің өзектілігі – балабақшаның алғашқы әлеуметтік институт, ата-анамен қарым-қатынас жасайтын, олардың педагогикалық білімін бастайтын алғашқы білім беру мекемесі екендігінде.

Адамның дамуына көптеген биологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор – отбасы, дәстүрлі түрде отбасы – тәрбиенің негізгі институты. Адамның отбасында алғанының бәрі оның кейінгі өмірінде сақталады. Отбасының маңыздылығы адамның өмірінің елеулі бөлігінде онда болуымен, тұлғаның негізі отбасында қаланады. Анасымен, әкесімен, ағаларымен, әпкелерімен, ата-әжелерімен және басқа туыстарымен тығыз қарым-қатынас жасау барысында бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап тұлғалық құрылым қалыптаса бастайды. Отбасының құрамына, жанұя мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасқа және жалпы айналасындағы адамдарға деген көзқарасына қарай, адам дүниеге оң немесе теріс қарайды, өз көзқарасын, басқалармен қарым-қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым-қатынастар адамның болашақта мансабын қалай құратынына, қай жолмен жүретініне де әсер етеді. Отбасы тәрбие мен білім берудің оң және теріс факторы ретінде әрекет ете алады.

Қоғамдық және отбасылық тәрбиенің өзара әрекеттесу идеясы шетелде және елімізде өзінің дамуында ұзақ жолдан өтті. Оқу-тәрбие процесіндегі өзара әрекеттестік – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық байланыстардың бірлігіндегі өзара тәуелді байланыстар жүйесі, мұнда әлеуметтік жағы педагогикалық өзара әрекеттің нәтижесін алдын ала анықтайды, психологиялық жағы оны жүзеге асыру механизмін қамтамасыз етеді, ал педагогикалық жағы оның шеңберінде педагогикалық өзара әрекетті ұйымдастыру процесінің өзі қажетті және мүмкін болатын ортаны жасайды.

Мектеп жасына дейінгі баланың тұлғасын дамыту ортасы ретінде отбасын тарта отырып, мектепке дейінгі ұйымда білім беру кеңістігін құру Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңарып жатқан қоғамда баланы тәрбиелеудің тактикалық, жақын міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін педагогтардың ата-аналармен қолдаушы өзара әрекеттесуі де, балабақша мен отбасы арасындағы қажетті терең байланыстарды қамтамасыз ете отырып, қоғамдық тәрбие жағдайында баланың невротизация деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін сындарлы өзара әрекеттесу де бар.

Отбасымен қарым-қатынасты дамытудың негізгі шарты «мұғалім-бала-ата-ана» жүйесіндегі қарым-қатынас болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымының мамандарынан психологиялық-педагогикалық технологияларды білу талап етіледі.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық тәрбиелеу екі бағытта жүзеге асырылады:

- ақпараттық білім беру: жанұядағы тәрбие үрдісінің әдістері арқылы балалардың жас ерекшеліктерімен таныстыру; отбасындағы рекреациялық іс-әрекет түрлері.
- ата-аналардың практикалық дағдылар мен қабілеттерді меңгеруі бойынша тәрбиелік білім беру: балалардың іс-әрекетін басқару; балалардың сөйлеуін дамыту; балалардың физикалық және психикалық жағдайын нығайту; балалардың білуге құштарлығын дамыту; балалардың шығармашылық қиялын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру; жалпы адамзаттық құндылықтармен таныстыру; баланың мектептегі оқуға психологиялық дайындығын қамтамасыз ету.

Көптеген жас отбасылар мәдени-тарихи отбасылық дәстүрлерді ұстанбайды, сондықтан баланың мәдени дамуы нашарлайды. Барлық отбасы мүшелерінің мүдделерін біріктіре отырып, бос уақытын ұйымдастыру бүгінгі күнде әр отбасының қолынан келе бермейді. Мектепке дейінгі ұйымның жұмысына ата-ананың қатысуы барлығына тиімді. Балалар туыстарына мақтанышпен және құрметпен қарай бастайды. Ата-аналар педагогтармен өзара әрекеттесу және балабақша өміріне қатысу арқылы өз баласымен де, педагогикалық ұжыммен де ынтымақтастық тәжірибесіне ие болады. Бірлескен қарым-қатынас процесінде мұғалімдер отбасындағы ата-ана мен бала қарым-қатынасы туралы баға жетпес ақпарат алады, бұл көптеген балалардың мәселелерінің себебі болып табылады.

Ата-аналардың өз балаларының өміріне қатысуы оларға балалар әлемін ересектер әлемінен ажыратуға, оны өзіне теңестіру және оны басқа балалармен салыстыруға болмайтынын түсінуге, баланың күшті және әлсіз жақтарын көріп, тәрбие мәселелерін шешуде ескеруге, баланың іс-әрекетіне шынайы қызығушылық танытуға және эмоционалды қолдауға дайын болуға, біржақты әсер ету арқылы ештеңе жасауға болмайтынын түсінуге көмектеседі. Баламен сенімді қарым-қатынас орнату, оның істеріне шын жүректен қатысу, оның қуанышы мен қайғысын бөлісу маңызды.

Балабақшалардың тәжірибесі көрсеткендей, педагогтар әрқашан нақты міндеттер қойып, отбасымен жұмыстың мазмұны мен әдістерін өздеріне сәйкес таңдай алмайды, себебі ата-аналардың педагогикалық білімінің мазмұны жеткілікті дәрежеде сараланбаған. Ынтымақтастық әдістерін таңдауда тәрбиешілер нақты отбасылардың мүмкіндіктері мен өмір сүру жағдайларын ескермейді, көбінесе отбасымен жұмыстың ұжымдық түрлерін ғана пайдаланады. Оның себептері отбасы тәрбиесінің ерекшеліктерін жеткіліксіз білу, ата-аналардың педагогикалық мәдениетінің деңгейін, бала тәрбиесінің ерекшеліктерін талдай алмау және соған сәйкес олардың іс-әрекетін ата-ана мен балаға қатысты жобалай алмау болып табылады. Көптеген мұғалімдердің коммуникативті дағдылары жеткіліксіз дамыған.

Заманауи зерттеулерді талдау балабақша мен отбасының өзара әрекеттесу жұмысын келесі жолмен құруға болатындығын көрсетеді:

- оқушының жанұясын және отбасындағы бала тәрбиесінің шарттарын зерттеу;
- ата-аналармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдері;
- ата-аналарды педагогикалық тәрбиелеудің әдістері мен формалары;
- ата-аналардың белсенділігін арттыру;
- мұғалімдерге отбасының әртүрлі санаттарымен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар.

Тәрбиеленушінің жанұясын зерттеу мұғалімнің оны жақынырақ тануына, отбасының тұрмыс-тіршілігін, салт-дәстүрін, рухани құндылықтарын, тәрбиелік мүмкіндіктерін, баланың ата-анасымен қарым-қатынасын түсінуге мүмкіндік береді. Бірақ отбасын зерттеу – мұғалімнен отбасының барлық мүшелеріне құрмет көрсетуді, шынайылықты, бала тәрбиесіне көмектесуге ұмтылуды талап ететін мәселе екенін есте ұстаған жөн. Отбасын зерттеу әдістері отбасын сипаттайтын мәліметтерді жинақтайтын, бейімдейтін, жалпылайтын, бала тәрбиесіндегі көптеген қатынастар мен заңдылықтарды ашатын құралдар саналады.

Ата-аналарға әртүрлі мәселелік жағдаяттар ұсынылады, оларды шешу бала тәрбиелеудің педагогикалық негіздерін, олардың психологиясын білуді талап етеді, сонымен қатар олар тек балалармен бірге шешілетін жағдайларды ұсынады. Мұндай сабақтар ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты жақсы білуге, тәрбиедегі кемшіліктерге назар аударуға, ықпал етудің қосымша түзету шараларын қабылдауға, ата-аналардың іс-әрекетін дұрыс бағытқа бағыттауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық ұжым мектепке дейінгі білім беру ұйымы мен отбасының өзара әрекеттесу сапасын үнемі бағалау қажеттілігін түсінугі керек.

Жұмыс формалары өте алуан түрлі болуы мүмкін, олар балабақшаның мүмкіндіктеріне, ұжымның шығармашылық әлеуетіне байланысты. Мұғалімдердің отбасымен өзара әрекеттесу мәселесіне қатынасын зерттеу тестілеу, сауалнамалар, сауалнамалар көмегімен мүмкін болады. Алынған нәтижелерді талдау балабақшаның одан әрі жұмысы үшін маңызды қорытындылар жасауға көмектеседі.

Жұмыс тақырыптары мен формалары келесідей болуы мүмкін:

- Шығармашылық жұмыстар: «Қазіргі отбасы – ол қандай?», «Мұғалім жұмысындағы бақылаудың рөлі. Бақылау түрлері».

- Педагогикалық кеңестердің тақырыптары: «Балабақшадағы балалар мен педагогтардың денсаулығын сақтау», «Балалардың сөйлеуін дамыту». «Мұғалімнің жеке қасиеттерінің педагогтар мен тәрбиеленушілердің отбасы арасындағы оң қарым-қатынасқа әсері», «Баланың психикалық денсаулығын нығайтудағы отбасы мен мектепке дейінгі білім беру мекемесінің өзара әрекеттесуі», «Баланың денсаулығы туралы құндылық идеяларын қалыптастыру, оны нығайту және сақтау қажеттілігі», «Баламен қарым-қатынас жасауда оның денсаулығы мен қауіпсіздігіне табиғаттың әсері».

- Консультациялар: «Балаларды тәрбиелеудегі әдістемелік нұсқаулар. Олардың психологиялық мәні», «Отбасында дамуында бұзылыстары бар баланы тәрбиелеу», «Балаға қорқыныштан арылуға және өзіне деген сенімділікке қалай көмектесуге болады?», «Балабақша мен отбасының өзара әрекеттестігі тақырыбына ата-аналар сауалнамасын дайындау және өткізу. Мақсаттары мен міндеттері», «Тәрбиешінің күнделікті жұмысындағы отбасы диагностикасының әдістемесі», «Отбасы бала көзімен».

- «Ата-аналар мен педагогикалық ұжым: өзара әрекеттесу әдістемесі» дөңгелек үстелі.

- Мәселелік семинарлар: «Отбасы жүйе ретінде. Отбасының эмоционалдық салауаттылығы», «Баланың отбасындағы, мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі және қоғамдағы орны».

- Семинар-тренингтер: «Отбасындағы толеранттылыққа тәрбиелеу», «Отбасымен өзара әрекеттесудегі тәрбиешінің ұстанымы. Педагогикалық тиімділік негіздері».

- «Отбасы тәрбиесі – балалардың мінез-құлық бұзылыстарының себептері» дәрістер.

Өкінішке орай, ата-аналардың аз бөлігі ғана бұл жағдайды өзгерту үшін бірлескен күш-жігердің құндылығын түсінеді, конструктивті түрде өзара әрекеттесу, монологтан диалогқа көшу, мәселелерді естуді үйрену және оларды шешуде бір-біріне қолдау көрсету қажет.

Педагогтар тарапынан отбасымен өзара әрекеттесу кезінде туындауы мүмкін: қарсылық, сенімсіздік, қалаусыздық, үйлестірудің болмауы, мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы мамандардың бытыраңқылығы. Бұл қиындықтарды бірте-бірте беделге ие болу, отбасымен жұмысқа қатысу ынтасын арттыру, ортақ мүдделерді табу және процеске жеке қатысу арқылы жеңуге болады. Пайда болған қиындықтарды жеңу - ұзақ мерзімді жұмыс, оның нәтижесі бірден байқалмайды.

Отбасында, сондай-ақ мектепке дейінгі білім беру ұйымында тұлға тек баланың ғана емес, сонымен бірге оның ата-анасы мен мұғалімдерінің де тұлғасы болып қалыптасады. Бала тәрбиесі ересек адамның жеке басын байытады, оның әлеуметтік тәжірибесін арттырады. Әрбір адамның өмірінде ата-ана үлкен және жауапты рөл атқарады, олар балаға жаңа мінез-құлық үлгілерін береді, олардың көмегімен ол айналасындағы әлемді біледі, ол өзінің барлық іс-әрекетінде оларға еліктейді. Бұл тенденция баланың ата-анасымен, ұстаздарымен жағымды эмоционалдық байланысы және оның анасы мен әкесі, сондай-ақ сүйікті ұстазы сияқты болуға ұмтылуының арқасында күшейе түседі. Ата-аналар осы заңдылықты сезініп, баланың жеке басының қалыптасуы көбіне соларға байланысты екенін түсінгенде, олардың барлық іс-әрекеті, жалпы мінез-құлқы баланың бойында сол қасиеттердің қалыптасуына және адами құндылықтарды түсінуге ықпал ететіндей әрекет етеді. Дамудың барлық кезеңдері адамның жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуін талап етеді, жеке тұлғаның жаңа тәжірибемен байытылуына, әлеуметтік жағынан жетілуіне көмектеседі.

Осылайша, балабақша мен отбасының біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзара әрекеттесуі жалпы мектепке дейінгі білім беру ұйымы қызметінің ең маңызды бағыты болып табылады.

**Қарағанды облысы, Абай қаласы
ЖШС "Әдемі" бөбекжай-балабақшасы
Тәрбиеші
Меирманова Таншолпан Базарбаевна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА МАТЕМАТИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚИТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім берудің негізгі міндеті математикалық даму деп сенімді түрде айтуға болады. Ол арифметикалық есептерді есептеуге, өлшеуге және шешуге дайындалуға ғана емес, сонымен қатар қасиеттерді, байланыстарды, тәуелділікті көруге, ашуға, оларды таныс белгілер арқылы бере білуге мүмкіндік қалыптастыруды көздейді. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру- бұл бағдарламалық талапта қарастырылған білімді, интеллектуалды іс-әрекеттің әдістері мен тәсілдерін беру, игеру және игерудің мақсатты процесі. Оның басты мақсаты-мектепте математиканы сәтті игеруге дайындық қана емес, сонымен қатар балалардың жан-жақты дамуы. Бала кезінен бастап бала пішіні, саны және түсі бойынша ерекшеленетін заттармен бетпе-бет келеді. Дәл сол кезде бала математика туралы алғашқы идеяны қалыптастырады және қалыптастырады. Геометриялық фигуралармен танысу алғашқы ойыншықтардан басталады: текшелер, пирамидалар, конструктор. Ата-аналар балаларды пішіні мен түстерін атауға үйретеді. Математикалық көріністер-бұл сан, санау, қарапайым есептеу, жиын, геометриялық фигуралар және олардың пішіні, өлшемдері мен шамалары туралы түсінік.

Е.И. Щербаков, қарапайым математикалық білімді қалыптастыру міндеттерінің негізгілерін анықтайды:

- математиканы дамытудың негізі ретінде жиын, сан, шама, пішін, кеңістік және уақыт туралы білім алу;
- қоршаған шындықтың сандық, кеңістіктік және уақыттық қатынастарына кең бастапқы бағдар қалыптастыру;
- санау, есептеу, өлшеу, модельдеу, жалпы білім беру іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру;
- математика терминологиясын меңгеру;
- танымдық қызығушылықтар мен қабілеттерді, логикалық ойлауды, баланың жалпы интеллектуалды дамуын дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері. Баланың жеке басының қалыптасуы және оның ақыл-ойының өсуі әртүрлі әрекеттер процесінде жүзеге асады. Әр түрлі өнімсіз және өнімді әрекеттер процесінде сәби жастағы балаларда өздерін қоршаған әлем жөнінде: заттар әлемінің әр түрлі белгілері мен қасиеттері - түсі, формасы, шамасы, заттардың кеңістіктегі орналасуы, олардың саны туралы, сондай-ақ адамдардың қарым-қатынастары жөнінде (баланың өзіне, бір-біріне, айналасындағы заттарға және т.б.) түсініктер қалыптаса бастайды. Элементтар математикалық түсініктер мен алғашқы ұғымдардың қалыптасуына негіз болатын сенсорлық тәжірибе біртіндеп жинала береді.

Бала ерте жастан бастап-ақ нәрселердің жиынтығын, дыбыстардың, қозғалыстардың жиынын әр түрлі анализаторлар арқылы (көру, есту және т.б.) қабылдай отырып, олармен танысады, бұл жиынтықтарды салыстырады, оларды бір-бірінен саны жағынан айырады. Оқу процесінде бала жиындардың теңдігі мен теңсіздігін көрсету әдістерін меңгереді, санды сандық сөзбен атауды үйренеді. Алдымен элементтердің белгісіз мөлшері туралы, ал сонан соң бүтін бір бірлік түріндегі жиын туралы түсінік қалыптасады. Осы негізде жиындарды салыстыруға және ондағы элементтердің санын барынша

дәл анықтауға деген талпыныс өседі; бірте-бірте бала есептеуге дағдыланады және сан ұғымын меңгереді. Мұның бәрі ересектердің басшылығымен және өзіндік оқу ойындық сипаты бар практикалық әрекеттер үстінде іске асады. Бала, сондай-ақ нәрселерді мөлшеріне, түсіне, формасына, кеңістікте орналасуына және басқа белгілеріне қарай ерте-ақ ажырата бастайды. Ол үлкендерге еліктеп, дөрекі түрде нәрселерді өлшеуге әрекеттенеді, алдымен біреуін екіншісіне беттестіріп, сонан соң көз мөлшермен және шартты түрде қабылданған өлшеуіштің көмегімен өлшейді.

Сонымен, балалар сезімге әсер ету арқылы қабылдауға сүйене отырып, әр түрлі шамаларды ғана танып -біліп қоймайды, сондай-ақ өз ұғымдары мен түсініктерін соған сәйкес атаулармен, мысалы, көп-аз (саны жағынан), кеңтар, биік-аласа, қалың жұқа және т.б. осы сияқты сызықтық ауытқушылықты жалпы көлем ауытқушылығынан (артық-кем, үлкен-кіші) айыра отырып, сөзбен дұрыс бере білуге алғы шарттар жасалуда. Мұндай дифференциялау, Р.Л. Березина, В.К. Котырло, Т.В. Лаврентьева, З.Е. Лебедева, Е.В. Проскур және басқалардың зерттеулері көрсеткеніндей, ересектердің тиісті басшылығы жағдайында мектеп жасына дейінгі балалар үшін толық жеткілікті. Бала өз бетімен жүре бастасымен-ақ кеңістікпен және заттар арасындағы кеңістіктік қатынастармен әсерлі түрде танысады: ол өзін қызықтырған затқа не жақындай түседі (еңбексіз емес), не одан аулақтай бастайды. Бір нәрсе баланың дәл алдында тұрса, басқалары оның артында немесе оң жағында не сол жағында тұрады. Оқыту баланың жақын - алыс және басқа сол сияқты сөздердің мағыналарын ерте меңгеріп алуына мүмкіндік жасайды. Бала практикада нәрселердің кеңістікте орналасуын өзі де бағдарлай алады, ал ересектердің басшылығында алдымен нәрселерді өзіне қатысты, кейін оның басқа нәрселерге қатысты орналасқан жерін сөзбен анықтап беруге үйренеді (қуыршақтың оң жағындағы - қонжық, ал сол жағында - қоян).

Балалар мен ересектер өмірінің бүкіл тәртібі балада уақытқа тән сезімдерді қалыптастыруға және соған сәйкес кеш, ерте, қазір, кейін деген сөздерді пайдалана білуге алғы шарттар болып табылады. Уақытты білдіретін бұл сөздік сәби жастан мектеп жасына дейінгі аралықта баланың адамдармен қарым-қатынасы мен әрекеті процесінде күшті қарқынмен өседі. Бала кеше, бүгін, ертең деген сөздердің мәніне қызыға бастайды, мұның өзі ересек адамның балаға уақыттың өтпелілігін, ұзақтығын, кезеңділігін таныстыруға, яғни «уақытты сезіне білуді» дамытуға мүмкіндік береді. Н.К. Крупская: «Математика - бұл ұғымдар тізбегі: оның бір үзбесі түсіп қалса, одан арғысы түсініксіз болады», - деген еді. Сондықтан балалардың математика саласынан мектепке дейін алатын білімдері қаншалықты аз болғанымен, оны балалардың дамуының нақ осы кезеңінде не беруге болатынын есепке ала отырып, біртіндеп күрделендіре беру керек. Сондықтан сабақтарда оқыту балалардың математикалық түсініктерін жетілдірудің негізі, жетекші формасы болып табылады. Реттелген түсінікте, дұрыс қалыптасқан алғашқы ұғымдар, дер кезінде жетілген ақыл-ой қабілеті сияқты, баланың мектепке онан әрі ойдағыдай оқып кетуінің кепілі ретінде қызмет етеді.

Мектепке дейінгі жаста болашақта балаға қажетті білімнің негізі қаланады. Математика күрделі ғылым болып табылады және мектепке дейінгі білім беруде көптеген қиындықтар туғызады. Сонымен қатар, әр баланың математикаға бейімділігі жоқ, сондықтан мектепке дайындалу үшін баланы санау негіздерімен таныстыру қажет. Балаларды қызықтыру маңызды, ол үшін сабақты ойын түрінде өткізу керек. Ойын зейінді шоғырландыруға, тіпті ең жиналмаған мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Бастапқыда олар тек ойынға, содан кейін белгілі бір ойында не үйретілетініне қызығушылық танытады. Балалар біртіндеп білім беру пәніне қызығушылық танытады. Сондықтан, ойын түрінде баланы математиканы білуге, есте сақтау, ойлау, шығармашылық дағдыларды қалыптастыруға тарту мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы дамуына ықпал етеді. Ойын барысында балалар күрделі математикалық ұғымдарды меңгереді, оқуды, жазуды және осы дағдыларды дамытуды үйренеді, ал жақын адамдар - ата-ана мен тәрбиеші оған көмектеседі.

**Қарағанды облысы білім басқармасының Балқаш қаласы білім бөлімінің
«Балақай» бөбекжайы» коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорыны**

Тәрбиеші

Жакупбекова Арайлым Адилетовна

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМУҒА ҮШІН АУЫЗЕКІ ХАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ПАЙДАЛАНУ

Халықтың ауызекі шығармашылығы – адамды тәрбиелеудің, оны жан-жақты дамытудың тиімді құралдарының бірі. Ауызекі халық шығармашылығының адам бойындағы игі бастаманы оятатын ғажайып қасиеті бар. Балалармен жұмыста ауызекі халық өнерін пайдалану балалардың сөйлеуін, ойлауын дамытуға, мінез-құлық мотивациясына, тұлғааралық қарым-қатынаста жағымды адамгершілік тәжірибе жинақтауға ерекше жағдай жасайды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамыту үшін мектеп жасына дейінгі мекемеде ауызекі халық шығармашылығын пайдалану мүмкіндігі шығармалардың мазмұны мен формаларының ерекшеліктеріне, олармен танысу сипатына және мектеп жасына дейінгі балалар сөйлеу тілін дамытуға байланысты.

Сөйлеуімізде эпитеттер, салыстырулар, көркем сөз тіркестерінің болмауы сөйлеу жүйесінің кедейленуіне жол ашады, оны мәнерсіз, жалықтырғыш, бір сарынды, ұнамсыз етеді. Сөзде жарықтық пен әдемілік болмаса, сөйлеу өшеді. Ол үшін халық ауыз әдебиетінің барлық түрлерін (ертегілер, әндер, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, т.б.) кеңінен пайдалану қажет. Қазақ фольклорының жанрларын пайдалану сөйлеу тілін дамытуға ықпал етіп қана қоймайды, патриоттық сезімге, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелейді.

Ауызекі халық шығармашылығын оқытудың заманауи әдістерімен қатар қолданса, баланың сөйлеу тілі жақсарып, балалардың танымдық, коммуникативтік қабілеті жоғарылайтыны анық.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін ауызекі халық шығармашылығымен танысу «кіші фольклорлық формалардан» - балалар тақпақтарынан, санамақтық шумақтардан, шағын ертегілерден басталады. Олар балалардың сөйлеуінің дамуына әсер етеді:

- сөздік қорын молайту
- артикуляциялық аппаратты дамыту;
- фонематикалық хабардарлық.

Бүгін біз қазақ халқының ауызекі халық өнері – шешендік өнер туралы, оның мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуға әсері туралы айтатын боламыз.

Қазақ – сөз қадірін өз қадірім деп білген, кеңдігін де, елдігін де, кемеңгерлігі мен көсемдігін де сөзге сыйғызған халық. Қазақ халқында сөздің орны ерекше. Бітпес даудың, бәтуәсіз шудың кесімі де, шешімі де сөз болған. Тұла бойдың тылсым сырын сыртқа жаяр, лып еткен сезім, терең ақыл, кемел ой, арман-мұрат, мұң мен сыр – бәрі сыйған сиқыр сөздің бағасын біреу білсе, қазақтай-ақ білсін. Қазақ халқы – қасиетті сөзді қастерлеп, аузынан тастамай өнеге — үлгі ретінде данышпандығын өлең өрнектерімен өрнектеп, терең мағыналы сөздермен зерлеп келе жатқан, басынан сөз асырмаған, ешкімге есе бермеген, бір ауыз сөзге тоқтаған данышпан халық. Шешендік сөздер қашанда халықтың қажетті мұрасы болып табылған. Сонымен бірге олар – тәрбие құралы. Қазақ елі қандай ауыр жағдайда өмір сүрмесін, өзінің би-шешендерінің сөзін жадында сақтап, жаттап айта жүруді, одан үлгі-өнеге алуды тоқтатқан емес. Шешендер мен билер әрқашан шындықты айтып, аз сөзге көп мағына сыйғызып, халықтың рухани

қажетін өтеп отырған. Шешендіктің негізгі қасиеті – айтылған ойға тапқыр, әрі жедел жауап қайтару, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін айту.

Осыдан шешендік сөздердің терең оймен, шебер тілмен айтылған халық шығармашылығы, тапқырлық пен шешендікке үйрететін көркем сөз үлгісі екендігін аңғарамыз.

Халқымыздың өткен дәуірінде елі, жері үшін, халық қамы үшін қара қылды қақ жарып әділ билік айтқан билер, шешендер аз болмаған. “Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ” деген қағиданы олар мықтап ұстанды. Би-шешендер тек қана қазақ халқына тән құбылыс. Сондықтан оған айрықша мән беруіміз керек. Шешендік сөздер қазақ ауыз әдебиетінің басқа түрлері сияқты ауызша шығып, ауызша таралған. Қазақ қашанда “Сөз тапқанға қолқа жоқ” деп орынды айтылған сөзге тоқтаған, бәтуаға келген. “Өнер алды –қызыл тіл” дей отырып, өнегелі сөздерді жаттаған. “Бас кеспек болса да, тіл кеспек жоқ” деп өзіне ажал төніп тұрғанда да, қас жауына айтатын қаймықпай, қорықпай айта білген. Халық түсінігінде шешеннің сөзі қыныптан суырылған қылыштай өткір, соқырға таяқ ұстатқандай анық, бойға қуат, көңілге медет болатындай терең мағыналы әрі көркем болуға тиіс.

Қазақтың шешендік өнерін тарихта, тарихи аңыздарда есімдері, сөздері сақталған Майқы би мен Аяз биден бастаймыз. Абай мен Мәшһүр Жүсіп растаған «Түгел сөздің түбі – бір, түп атасы – Майқы би» дейтін нақыл да оны қазақ шешендерінің басы деуге дәлел бола алады. Қазақ шешендік өнерінің екінші кезеңі Асан қайғы мен Жиренше шешен есімдерімен байланысты. Жиреншенің Әз Жәнібектің «Дүниеде не өлмейді?» деген сұрағына берген

«Ағын судың өлгені–
Алты ай қыста қатқаны.
Асқар таудың өлгені–
Басын бұлттың жапқаны.
Ай мен күннің өлгені–
Еңкейіп барып батқаны.
Қара жердің өлгені–
Қар астында жатқаны.
Ажал деген атқан оқ,
Бір Алланың қақпаны.
Дүниеде не өлмейді?
Жақсының аты өлмейді,

Ғалымның хаты өлмейді», - деген ұтымды жауаптары және Қарашаш сұлумен әзілдесетін тапқырлық сөздері – нағыз шешендік сөздердің үлгілері.

Қазақ шешендік өнердің үшінші даму кезеңі – үш жүздің басын қосып бірегей хандық құрған Қасым, Тәуке хандарымен тұстас өмір сүрген Төле, Қазыбек, Әйтеке билер заманына сәйкес келеді.

Міне, осы орайда мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелейтін әрбір мекемеде әрбір тәрбиелік шарада шешендік сөздерді ұғындыру мақсатында түрлі әдіс-тәсілдер топтамасын үнемі қолдану қажет. Себебі қазіргі таңда үздіксіз білім беру еліміздің ертеңі, өсіп келе жатқан жас ұрпақ білімінің тереңдігімен өлшенеді. Қазақ халқының нағыз азаматын тәрбиелеп өсіру негіздерін қалыптастыратын тұңғыш мектеп - ол балабақша. Балабақша – барлық тәрбие мен білімнің ең алғашқы баспалдағы іспеттес. Мұндағы тәрбие мен білім балалардың табиғи мінезін, қабілетін ерте жастан дамытады. Бала – болашағымыз, бала – қуанышымыз. Ендеше мектепке дейінгі үздіксіз тәрбиемен, біліммен қамту өзіміздің басты мақсаттарымыздың бірі екенін қуана айта аламыз.

Абай атамыз: “Бала неғұрлым көп естіп, көп көрсе соғұрлым көп біледі деген сөз. Көз көруге тоймайды. “Көрмегенге көсеу таң” дегендей, көрмей білмейсің, көз көрмей сенбейсің. Бірақ көз көрмеген жерге сөз жеткізеді. Ол үшін біреуге қыздырып айт, жылатып айт, күлдіріп айт! Жел ессін, дария шалқысын, ой аунақшысын. Қанжардай қадап, оқтай тесіп, шындықты айт. Сөз – ойдың айнасы, құлақ – сөз анасы”, - деген. Қазақ халқының бізге егеменді мемлекет еліне дейін сақталған, бүгінгі күн кәдесіне толық жарайтын, озық үлгі-өнегелі, бай рухани мұралары төңірегінде ой толғап, халықтың дүниетаным, халықтық зердені көрсете отырып, ата-бабамыздың бала тәрбиелеудегі сан ғасырлық тарихы мен тұрмыс тіршілігіндегі игі тәжірибесін насихаттаудағы мақсатым – бүгінгі тәрбиеленушілердің ұлттық қазынаны білуге деген қызығушылығын арттыру.

Мектеп жасына дейінгі балаларды қазақ халқының мәдени құндылықтарымен мақсатты түрде таныстыру болашақ тұлға, еліміздің азаматы болып қалыптасуына игі ықпал ететінін атап өтеміз.

Біздің Қазақстан шетсіз-шексіз даласымен, тасты биік тауларымен, мөлдір өзендері мен көлдерімен, ұлан-ғайыр ормандары мен шөлдерімен көз тартады. Ал біздің балаларымыз осы табиғаттың сұлулығын түсіне ме, оған қол жеткізе ме, қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын қолдап, дамыта ма, ол бізге, мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істейтін педагогтерге тікелей байланысты.

Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы
«№ 48 мектеп - қосымша білім беру орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Тәрбиеші
Найманова Айгуль Кенесовна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Бүгінгі таңда сөйлеуді дамыту мәселесі өте өзекті. Біз әртүрлі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың көп санын байқаймыз. Осы таңда баланың дұрыс, үйлесімді сөйлеуіне ерте жастан бастап көп назар бөлген жөн. Себебі сөйлеу, оның барлық алуан түрлілігінде, қарым-қатынастың қажетті құрамдас бөлігі болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдардың тәрбиеленушілерінің сөйлеу әрекетін жетілдірудің маңызды шарты-сөйлеу қарым-қатынасына белсенді қатысуға деген ұмтылыстың пайда болуына ықпал ететін эмоционалды жағымды жағдай жасау. Ойын тіпті қарым-қатынасыз және шектеулі балалардың сөйлеу қарым-қатынасына еніп, ашылатын жағдайларды жасауға көмектеседі. .

Сөйлеуді дамытуды белсендіру балаларды ойын іс-әрекетіне тартуға көмектеседі. Баланың сөйлеуі кезең-кезеңмен қалыптасады және әр жас кезеңінде баланың сөйлеу дамуының өзіндік міндеттері шешіледі. Балалардың сөйлеуін дамыту сабақтарында лингвистикалық ойындар олардың барлық алуан түрлерінде қолданылады, өйткені олар баланың сөйлеу әрекетінің әртүрлі аспектілерін қалыптастыруға ықпал етеді. Олардың арқасында баланың сөйлеу және қарым-қатынас мәдениеті қалыптасады: интонациялық-динамикалық экспрессивтілік, оның темпоритмикалық қасиеттері, әр сөздің айтылуының анықтығы, сөздегі екпіннің дұрыстығы, сауаттылық, анықтық, басқалар түсінуі үшін өз ойын дұрыс тұжырымдау қабілеті қалыптасады; диалогтік және монологиялық сөйлеу дами; сөздік қоры байытылады; жазбаша сөздердің алғышарттары қалыптасады. сөйлеу және ең бастысы, мұндай ойындарға қатысу баланың сөйлеу белсенділігін ынталандырады.

Мектепалды білім берудегі ойын әрекеті балаларды тәрбиелеу мен оқытудың негізгі құралдарының бірі ретінде қарастырылады, әр баланың физикалық, ақыл-ой, адамгершілік және эстетикалық дамуына ықпал етеді. Ойын барысында мектеп жасына дейінгі балалардың іс-әрекеттерін дамыту және сапалы басқару арқылы бүкіл ағзаның іс-әрекетінің тиімділігі артады.

Ойын әрекеті мектеп жасына дейінгі балалардың бір-бірімен қарым-қатынасы мен өзара әрекеттесуінің коммуникативті дағдыларын үйретуге ықпал етеді, құрдастарымен ынтымақтастық орнатуға, бірлескен іс-әрекеттерді қамтамасыз етуге, байланыс орнатуға үйретеді. Ойын әрекеті:

- мектеп жасына дейінгі балалардағы ерікті тәуелсіз мінез-құлық;
- мотивациялық және қажеттілік салалары;
- жаңа себептер мен мақсаттардың көрінісін дамытады.

Баланың ойын әрекеті әртүрлі:

- қажетті әлеуметтік дағдыларды дамытатын ойындар;
- оқыту (дидактикалық) ойындары;
- сөйлеуді дамытатын ойындар (логопедиялық);
- жеке және эмоционалды дамуға ықпал ететін психологиялық бағытталған ойындар.

Тәрбиешінің белгілі бір ойын жағдайларын жасау арқылы маман әртүрлі жағдайларда балалардың мінез-құлқын талдап, баланың дамуындағы әртүрлі бұзушылықтарды анықтай алады. Ойын шарттарын қою арқылы тәрбиеші ойын процесінің белгілі бір аспектілерін бақылайды және баланың осы жағдайлардағы тәуелсіз шешімін бақылайды.

Әр түрлі ойын технологияларын қолдана отырып, балалардың сөйлеуін дамыту бойынша жұмыстың бірнеше бағыттары бар.

1. Сөздік қорын кеңейту: сөздердің мағынасын түсіну және оларды жағдайға сәйкес қолдану.
2. Сөйлеудің дыбыстық мәдениетін тәрбиелеу.
3. Үйлесімді сөйлеуді дамыту (диалогтік және монологиялық).
4. Көркем сөзге деген сүйіспеншілік пен қызығушылықты тәрбиелеу.

Практикалық тәжірибе мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеуді дамытуда қолданылатын келесі ойын технологияларының тиімділігін дәлелдейді.

1. Сюжеттік-рөлдік ойындар. Мұндай ойындар барысында бала әртүрлі рөлдерді (мысалы, шаштараз, аспаз, сатушы рөлдері) сынап көреді, басқа балалармен келіссөздер жүргізуді үйренеді, ережелерді түсіндіреді.

Рөлдік ойын балалардың сөйлеуін дамытуға ықпал етуі үшін тәрбиеші мүмкіндігінше көп қатысушыларды тартуы керек, балаларға диалог құруға көмектесуі керек, ал қиын жағдайда сұрақтар қоюы керек.

2. Театр ойындары. Бұл түрдегі ойындар баланың көркемдік қабілеттерін дамытуға, интонациялық дағдыларды қалыптастыруға, сондай-ақ сөйлеудің қажетті тембрі мен қарқынын таңдауға көмектеседі.

3. Мәтіндермен ашық ойындар. Тәрбиеші өлең жолдарын айтады, сонымен қатар ойын іс-әрекетімен бірге жүретін әрекеттерді көрсетеді. Балалардың міндеті-тәрбиешінің мәтін жолдары мен қажетті қозғалыстарын қайталау. Мәтіндермен ашық ойындар балаларды бір-бірін мұқият тыңдауға, іс-әрекеттер мен сөздерді үйлестіруге, қажетті интонацияны таңдауға үйретеді.

4. Дидактикалық ойындар. Осы ойындар барысында балалар өздерінің сөздік қорын кеңейте отырып, сыртқы әлеммен танысады. Тәрбиешінің "Қандай құрал екенін тап", "Кім осылай дейді" сияқты дидактикалық ойындарды қолдануы балалардың фонемалық есту қабілетін дамытуға ықпал етеді. Практикада қолданылатын дидактикалық ойындарға:

- Саяхат ойындары. Олар балаларды қоршаған шындық объектілерімен таныстыруға көмектеседі, олардың тілдің номинативті функциясын игеруіне ықпал етеді. Мысалы, "Гүл бақшасына саяхат" ойыны барысында балалар гүлдердің аттарын, олардың бөліктерін, өсу жағдайларын және т. б. біледі.

- Тапсырма ойындары-заттармен, ойыншықтармен, ауызша тапсырмалармен әрекеттер. Осы ойын барысында бала өз іс-әрекеттерін айтады, белгілі бір алгоритм қалыптастырады, осылайша үйлесімді әңгіме құрады.

- Саусақ ойындары. Балаларға арналған тақпақтармен және әндермен сүйемелденетін саусақ ойындары балалардың сөйлеуін эмоционалды, анық және ырғақты етуге көмектеседі.

Оқу процесінде ойын технологияларын қолдана отырып, ересек адам мейірімділікке, эмоционалды қолдау көрсетуге, қуанышты жағдай жасауға, баланың кез-келген өнертабысы мен қиялын ынталандыруға қабілетті болуы керек. Тек осы жағдайларда ойын балаларға және ересектермен ынтымақтастық атмосферасына пайдалы болады.

Осылайша, ойын технологияларын қолдану жұмысты қызықты және әр түрлі ұйымдастыруға көмектеседі, оқу барысында балалардың қызығушылығын сақтауға көмектеседі, бағдарламалық материалды толық көлемде есте сақтау, түсіну және игеру жылдамдығына әсер етеді.

**Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Талас ауылы
«Жансая» бөбекжай бақшасы
Тәрбиеші
Каскаева Пана Сериковна**

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДӘРІШТЕУ БАЛАБАҚШАДАН БАСТАЛАДЫ

Мектеп жасына дейінгі балаларды тұлғалық дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың бір бөлігі болып табылатынын ескере отырып, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту басымдыққа ие болады. Еліміздің білім беру саласында елеулі оң өзгерістер орын алуда: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі жанданып, мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған бағдарламалардың арқасында білім берудің жаңа сапасына көшу жүзеге асырылуда.

Балабақша – балаларды қоғамда өмір сүруге үйрететін алғашқы әлеуметтік мекеме. Дәл осы жерде баланың басқа адамдармен алғашқы тәуелсіз байланыстары орын алады, ол қарым-қатынас жасауды және өзара әрекеттесуді үйренеді. Біздің бүгінгі тәрбиеленушілеріміз – жаңа заманның балалары, олардың мотивтері, құндылықтары, қызығушылықтары әртүрлі. Балаларға осы қанық ақпарат әлемінде өмір сүруге кім көмектесуі керек? Бәлкім, бұл мұғалім шығар.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында кішкене баланы мектепке дейінгі дайындықпен толық қамтуға ерекше көңіл бөлінген. Негізгі мақсат – балалардың жалпы, интеллектуалдық, физикалық дамуы, олардың білімді игеруге дайындығын қамтамасыз ету, білім беруді жаңарту жағдайында баланың оқу әрекетін меңгеру үшін тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру. Бұл өз кезегінде әрбір мұғалімнен оқытудың жаңа технологиялары негізінде педагогикалық қызметке түбегейлі өзгерістер енгізуді, баланың жеке басына, оның мәселелеріне, қызығушылықтарына бет бұруды талап етеді.

Моральдық және рухани құндылықтар, олар балаларға қолжетімді ме? Осы бағыттағы жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, дұрыс жауап беруге болады: мектепке дейінгі жас кезеңінде отбасына, туған жерге, Отанға деген сүйіспеншілік сезімі пайда болады. Бұл - баланың танымында туып, мақсатты тәрбие беру барысында қалыптасатын рухани-адамгершілік мүмкіндіктерінің жан-жақты дамуының бастауы.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі Қазақстанның патриоттарын, құқықтық демократиялық, әлеуметтік мемлекеттің азаматтарын тәрбиелеуді қамтамасыз етуге арналған. Рухани-адамгершілік тәрбие кез келген халыққа, кез келген мемлекетке қажет. Дегенмен, бұл тәрбие өте сезімтал, әдептілікпен жүргізілуі керек және оны жастайынан ата-анамен өзара бірлестікте орындау керек. Шығармашылық тұлға мен мінездің қалыптасу кезеңі ретінде мектепке дейінгі жастың ерекше әлеуеті айқын.

Сүйіспеншілік, мейірімділік, жанашырлық, зорлық-зомбылық жасамау, төзімділік, әділ мінез-құлық, жан тыныштығы сияқты ең маңызды адами қасиеттерді қамтитын - адамгершілік, сондықтан біз, үлкендер, тәрбиешілер тәрбиеленушілерімізге, балаларымызға күнделікті, сағат сайын, минут сайын тәрбиелеуге міндеттіміз.

Біздің заманымызда әлем балаға агрессивті болып, балалық шақ өнеркәсібі ойыншықтардан бастап жаһандық коммерциялық телебағдарламаларға дейін балалардың психикасына, олардың адамгершілік және рухани әлеміне жойқын әсер етуде. Бірден көп ұрпақ өскен ескі жақсы ойыншықтарымыз, кітаптарымыз, мультфильмдеріміз бір түнде жоғалып кетті. Олардың орнын шетелдік телехикаялардың кейіпкерлері басты: супермендер, өрмекші адамдар, монстрлар және т.б. басты.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның тәрбиесіндегі маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде оны өз халқымен, елімен көзге көрінбейтін түрде байланыстыратын және кейінгі өмір жолын

айқындайтын сезімдер мен мінез-құлық қасиеттері дами бастайды. Әрине, мектеп жасына дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік-экономикалық аспектілерді әлі түсінбейді, бірақ оның қарапайым құқық тәртібі ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінік, мемлекеттік рәміздер, Отанымыздың даңқын асқақтатқан тұлғалардың есімдерін білу, өзін-өзі бағалау, еліміздің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарына мақтаныш, адамзат пен әлемнің дамуына сыртқы үлес қосу сияқты тұлғалық қасиеттерді дамытуға негіз болады.

Бұл әсердің тамыры – тереңде: бала үйренетін өз халқының тілінде; оның әндерінде, музыкасында; өзі көңіл көтеретін ұлттық ойындар мен ойыншықтарда; туған жерінің табиғаты, өзі өмір сүріп жатқан халықтың жұмысы, тұрмысы, әдет-ғұрпы туралы алған әсерлерінде жатыр. Сонымен бірге танымдық деңгей елдің атрибуттары мен рәміздерін білуден, мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде, отбасы мүшесі ретінде, одан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай-ақ ауылдың, ауданның, облыстың тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» білуінде көрінеді.

Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, махаббатқа, нұрға, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балалардың бойында елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген жанашырлық пен оң көзқарасты қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі. Оны жүзеге асыруға өлке мұражайлары көмектеседі.

Халық мерекелері Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және ұлттық құндылықтарды дамытудың құралы, себебі мерекенің өзі қоғам өмірінен ажырамас барлық идеялар мен өнегелік нұсқауларды сіңіреді.

Әр халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері болады. Мен өз жұмысымда халқымыздың тамаша салт-дәстүрлерін бойына сіңіріп, кеңінен қолданамын. Үгіт-насихаттың негізгі құралдары – тіл, халық өнері, рәміздер, өнер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдар, халық ойындары, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар.

Мерекелік материалды таңдауда мен келесі талаптарды ескеремін:

- Мектеп жасына дейінгі кіші топ балалары үшін «шағын фольклорлық формалар» бар;
- Үлкен топтарда мұнымен қатар халық ертегілері, халықтық өрнектер, әдет-ғұрыптар да қолданылады.

Мемлекеттік мерекелерде театрландыру элементтері, қазақ халық ертегілерін сахналау енгізіледі. Олай болса, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мерекелер балаларды өзі тұратын елін мақтан етуге тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тілінде тақпақтар мен әндерді жаттап, орындау арқылы бүлдіршіндердің сөздік қорлары байиды, дыбысты айту дағдылары қалыптасады.

Ауызша халық шығармашылығын білу, сүйе де азаматтық-патриоттық тәрбиенің бір қыры болып табылады. Өйткені халық дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, мінезі, ерлігі, Отанға деген сүйіспеншілігі ертегілерде көрініс табады. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты ажырата алады, өзінің жеке қасиеттерін бағалай отырып, өзіне ұнайтын кейіпкерді таңдайды. Балаларды адамгершілік позициясынан жауапты шешім қабылдауға ынталандырады, моральдық-адекватты істер жасауға ұмтылуға тәрбиелейді.

Халық ойындары мен ертегілері – біздің ғаламшарымыздағы кез келген халықтың шынайы байлығы мен мұрасы. Бала басқа рөлге ие бола отырып, оны сезінеді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. Ойынның тәрбие құралы ретіндегі ерекшелігі - оның халық дәстүрлеріне отбасылық, еңбектік, мерекелік және ойын-сауықтық дәстүрлердің жетекші құрамдас бөлігі ретінде енуінде. Халық ойындарында әзіл-қалжың, бәсекелестік ынта көп, қимыл-қозғалыс дәл және бейнелі, көбінесе күтпеген рифмалармен сүйемелденеді, бұл ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға, оларды көшбасшыны объективті таңдауға және ойынды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуде тәрбиешілердің ата-аналармен тығыз қарым-қатынасы бірінші орында.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

Ұлытау облысы, Сәтбаев қаласы
"Нұрбөбек" бөбекжайы" КМҚК
Әдіскер, педагог-модератор
Сейтжапбарова Гульнар Бухарбаевна

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ҮЙДЕ ТӘРБИЕЛЕЙТІН АТА-АНАЛАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ҚЫЗМЕТІ

Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істеудің маңызды бағыттарының бірі - мектепке дейінгі білім беру ұйымдарына бармайтын балалармен жұмыс. Осы орайда, «Нұрбөбек» бөбекжайында мектепке дейінгі тәрбие және оқытумен қамтылмаған балалардың отбасына арналған консультациялық пункт жұмысы жоба ретінде құрылып іске асырылуда.

Жоба мақсаты: мектепке дейінгі ұйымның тәрбие және білім беру процесіне ата - аналарды тартуда педагогтерге әдістемелік көмек көрсету.

КП міндеттері:

- Баланың тәрбие алуы мен оқуы үшін қолайлы жағдай жасау мәселелерінде ата-аналарға кеңес беру;
- Үй жағдайында баланың қалыпты дамуын қамтамасыз ету;
- Мектепке дейінгі ұйымға келген кезде балалардың қолайлы бейімделуін қамтамасыз ету;
- Балалардың дамуындағы түрлі ауытқушылықтарға кешенді профилактика жүргізу, ата-анаға дұрыс бағыт-бағдар беру;
- Баланың табысты әлеуметтендірілуіне қолғабыс жасау.

Бөбекжайда КП құру алгоритимдік кезеңдер арқылы жүзеге асырылады.

1-кезеңде ТАЛДАУ.

- Әлеуметтік сауалнама жүргізу;
- Қолданыстағы жағдайларды талдау;
- Іс-шаралар және ағымдағы жағдайды зерделеу;

1-кезеңнің нәтижесінде жобаның жұмыс тобы құрылды.

Жоғарыда атап өткен әлеуметтік сауалнама үлгісі назарларыңызға ұсынылып отыр. Бұл сауалнама консультациялық пунктімізге алғашқы болып тіркелген ата-аналармен жүргізілген болатын. Сауалнама арқылы бала жайында, ата-ана жайында толық ақпарат алынды. Ата-аналарды қызықтыратын қызмет түрлері, кеңес беру формалары анықталды.

Алынған сауалнаманы талдау нәтижесінде консультациялық пункт қызметкерлерінің жұмыс бағыттары анықталып, ата-ана тарапынан сұранысқа ие тақырыптар сараланды.

- Балабақшаға бармайтын мектеп жасына дейінгі балаларды әлеуметтендіру;
- Ерте жастағы балалардың жас кезеңдері;
- Балалардың дұрыс тамақтануы;
- Үйдегі балалардың ойын әрекеті;
- Балаларды сауықтыру және т. б.

Консультациялық пункттің жұмыс тобы:

- Ата-ана өтінішін қабылдаушы – бөбекжай директоры;
- Мамандардың қызметін үйлестіріп, бағыттаушы – бөбекжай әдіскері;
- Баланың бейімділігі, қызығушылығы және қабілетінің дамуына жағдай жасаушы – тәрбиешілер;

- Бала денсаулығын нығайтушы – медбибі;
- Балаға психологиялық қолдау көрсетуші және сүйемелдеуші - педагог-психолог;
- Баланың сөйлеу ақауларын түзетуші – педагог-логопед;
- Баланың музыкалық қабілеттерін дамытушы, балалардың даму ортасын өзгертуге белсенді қатысушы – музыка жетекшілері;
- Баланың қимыл белсенділігін дамытушы, салауатты өмір салтын қалыптастырушы – дене шынықтыру нұсқаушылары.

2-кезең НОРМАТИВТІК – ҚҰҚЫҚТЫҚ кезең.

- Нормативтік құқықтық базаны дайындаудан және
- Кадр әлеуетінің біліктілігін арттырудан тұрады.

2-кезең нәтижесінде жобаны жүзеге асыру жоспары құрылды.

Жоспар бойынша оқу жылының әр айына сәйкес жадынама, кеңестер, ұсыныстар, кездесіп-жүздесулер, ой-пікір алмасу, шеберлік сыныптар ескеріліп жүзеге асырылды.

- «Отбасындағы және оған дейінгі 2-3 жастағы балалардың қауіпсіздігі», «Сенсорлық интеграция элементтері бар балаларға арналған ойындар», «Үйдегі баланың қозғалыс белсенділігі», «Үй жағдайындағы құм ойындары» тақырыбында ұсыныстар;

- «Баланың балабақшаға бейімделуі», «Баланың денсаулығы біздің қолымызда», т.б. тақырыптар төңірегінде кеңестер;

- «Біздің сүйікті жануар», «Отбасылық бақыт алфавиті», «Ұлттық құндылық тәрбиенің қайнар көзі» тақырыптарында шеберлік сағаттары;

- «Кел, танысайық!», «Балабақша – тәрбиенің алтын бесігі», «Баланың өміріндегі ертегінің рөлі», т.б. тақырыптар аясында кездесулер.

3-кезең БЕЛСЕНДІ ӘРЕКЕТ.

- Дамыту ортасын құру;
- Кеңес беру файлдарын дайындау;
- Іс-шаралар бағдарламасын жүзеге асыру;
- Бақылауды жүзеге асыру.

3-кезең нәтижесінде КП-да бала санының өсуі және қызығушылық танытқан ата-аналарының болуы аса мұқияттылықпен қадағаланды.

Консультациялық пункт жұмысы басталған алғашқы уақыттарда 6 ата-ана тіркелген болса, оқу жылының соңында айындағығы көрсеткіш 15 ата-ананы құрады. Сол 15 ата-ананың 3-еуі тамыз айында жолдама алып, баласын балабақшаға орналастырған болатын. Жаңа оқу жылының басындағы мәліметтерге келсек, қазіргі таңда консультациялық пунктімізге жаңадан 8 ата-ана тіркеліп, жалпы саны 20 ата-ананы құрап отыр. Алдағы уақытта бұл ата-аналармен және олардың балаларымен белсенді түрде жұмыс атқаратын боламыз.

IV - кезең ТАЛДАУ

Консультациялық пункттің шартты индикаторларды талдау және жұмыс істеу көрсеткіштерін анықтау.

IV – кезең жылдық нәтижесі мониторинг бойынша

- Баланың балабақшаға келу қызығушылығы – 33% (4-5 жас аралығындағы балалар)
- Баланың балалармен ойнау қажеттілігі – 19% (3-4 жас аралығындағы балалар)
- Баланың жеке ойнау қажеттілігі – 8% (3-4 жас аралығындағы бала)
- Баланың ата-анамен ғана болуы – 40% (2-3 жас аралығындағы балалар)

Мониторинг қорытындысы бойынша ұтымды жағы 52%-ды көрсетті, яғни балабақшаға келуге деген құлшынысы бар, қатарластарымен қарым-қатынас орнатып бірге ойнау қажеттілігі бар балалар. Ал қалған 48% балалармен жұмысты жасының кішкентай болуына байланысты тек ата-анасымен бірге болғанда ғана жүзеге асыру мүмкіндігі байқалды.

Ата-аналар тарапынан атқарылған жұмыстарға жағымды пікірлер айтылды. Жазылған жағымды пікірлер алдағы уақытта жұмысты жандандыруға деген құлшынысымызды одан әрі жандандырды.

Консультациялық пункт жұмысын жүзеге асырудағы күтілген нәтижелер мен ұсыныстар.

Мониторинг сараптамасының қанағаттанарлық нәтижелері:

- Балаларды мектепке дейінгі ұйымға тартуды қамтудың тиімділігі артты;

- Ата-аналардың қажеттіліктеріне педагогикалық қолдаудың оң әсері тиді;
- Ата-аналардың тәрбие мәселесінде психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыруының, дамуы мен баланың денсаулығы және жан-жақты қалыптасуының сәттілігі байқалды.

Нәтижелерге сүйене отырып, алдағы уақытта жоба жұмысын одан әрі жандандыру үшін ұсыныстар:

- Мектепке дейінгі ұйымда КП-ның материалдарын сұранысқа сай түрлендіру;
- Мектепке дейінгі ұйымда баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- Мектепке дейінгі ұйымға баланы ерте жастан ортаға қалыптасуына әлеуметтік қолдау және тәрбие мен білім беруді дамыту;
- Мектепке дейінгі ұйым мен отбасы арасында серіктестік құру, сенімді байланыс орнату.

Осылайша мектепке дейінгі ұйымдағы КП жұмысын жаңғырта аламыз.

Ата-аналарға арналған консультациялық пунктті ұйымдастырудың жеке, жартылай топпен және топтық өткізу формалары басшылыққа алынды.

Жеке жұмыста бала болмаған кезде ата - аналарға жеке кеңес беру, кездесу арқылы немесе телефон арқылы сұхбаттасу, ватсап әлеуметтік желісін пайдалану арқылы кеңестер беру. Сондай-ақ, маманның бала мен ата-анасының бірлескен әрекеттерін ұйымдастыру жұмыстары басшылыққа алынады.

Жартылай топпен жұмыста бірдей проблемалары бар отбасыларға топтық кеңес беру мен іс-шаралар ұйымдастырылады, байланыс телефоны арқылы берілген ата-аналардың өтініштеріне жауаптар беріледі.

Топтық жұмыста МДҰ-нің ұйымдастырған іс-шарасына барлық ата-аналардың қатысуы назарға алынады, ата-аналардың бір-бірімен араласуы мен пікірлесуі арқылы ұйымға ұсыныстар бере білулеріне мүмкіндік беріледі.

Әрбір үйден табылатын кез келген затты дамытушы ойын элементі ретінде қолдануға болатындығын кез-келген тәрбиеші, балабақшада қызмет ететін маман білетіні сөзсіз. Қол жетімді заттардан дамытушы ойындар жасап баласының дамуына үлес қосуды ата-анаға да үйрету жұмыстары жүргізілуде.

Қызылорда облысы, Арал қаласы
"Құлыншақ" бөбекжай-бақшасы
Тәрбиеші
Утегенова Фариза Егизбаевна

БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ЕРТЕГІЛЕРДІҢ РӨЛІ

Жас ұрпақты рухани-адамгершілікке тәрбиелеу – білім беру жүйесінде қазіргі таңда өмірдің өзі алға қойған бағыт.

Ұлттың мәдени-интеллектуалдық деңгейінің құлдырауы құндылықтардың дәстүрлі рухани-адамгершілік иерархиясын жаңғыртуды талап етеді. Моральдық бағыттардың жоғалуы, ар, ұят, борыш сияқты категориялардың құнсыздануы қоғамдағы келеңсіз салдарға: әлеуметтік жетімдікке, балалар арасындағы қылмыстың артуына, қаңғыбастыққа, кәмелетке толмағандар арасындағы нашакорлыққа, оқуға деген қызығушылықтың төмендеуіне және ата-ананың жауапсыздығы мен немқұрайлылығына әкеп соқты. Қоғамымыздағы осындай келеңсіз құбылыстардың астарында руханияттың жоқтығы көірніс тапты.

Рухани-адамгершілік білім берудің жаңа технологияларын пайдалану осындай қажетті өзгерістерге жаңа серпін беріп, оларды қоғамда тезірек бекітуге көмектеседі. Мұндай технология ертегі терапиясы болып табылады.

Үш жастан алтыға дейінгі жас баланың әр нәрсені білуге ұмтылатын танымдық кезеңі екені белгілі. Біздің заманымызда баланың ақыл-ойын, жан-дүниесін тәрбиелеуге, адамгершілік-рухани дамытуға ұмтылуда, онсыз барлық жинақталған білімнің түкке тұрғысыз болуы толықтай мүмкін.

Балалардың шығармашылығы еліктеуге негізделген, ол баланың дамуының, атап айтқанда, оның көркемдік және шығармашылық қабілеттерінің маңызды факторы ретінде қызмет етеді. Мектепке дейінгі жаста баланың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетінің негізі қаланады, ол оны жоспарлау және жүзеге асыру қабілетінің дамуында, білімі мен идеясын ұштастыра білуінде, сезімін шынайы жеткізуде көрінеді. Балаларды қазақ ауыз әдебиеті шығармаларымен таныстыруда даладағы қазақ ойындары, ертегілер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен айтыстар (ақын-жыраулардың жыр мүшәйралары) қолданылады.

Демек, барлық фольклорлық жанрлардың ішінде ертегі – балалардың ең сүйікті жанры.

Ертегі терапиясы – бұл қиялдағы жағдайдың әрекеттері белсенділікке, дербестікке, шығармашылыққа, баланың өзінің эмоционалдық күйлерін реттеуге бағытталған нақты қарым-қатынаспен байланысты кешенді әрекет; бұл ертегідегі метафоралық ресурстарды пайдалана отырып, балалардың өзін-өзі тануына, өзін-өзі ұстауына, басқалармен ерекше сенімді, тығыз қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Ертегілер болмыстың қуанышпен қабылдануын, абыройын қорғай білген адал адамның тағдырын білдіреді. Ертегі балаларды қатыгездікке бағынбауға, қиындық туындағанда берілмеуге, қиыншылықтармен батыл күресуге, оларды жеңуге үйретеді.

Жануарлар туралы ертегілердің антропоформизммен ерекшеленуі, яғни жануарларға адам сияқты ойлау, сөйлеу, әрекет ету қабілетін беру эмоционалды әсерді күшейтеді.

Балаларды халықтың мәдениетімен таныстыратын, олардың ойын, сезімін, мұратын жеткізетін, өмір туралы ой-өрісін кеңейтіп, балалардың қуанышына бөлейтін - ертегі. Ертегінің жарқын, нақты тілі тыңдаушылардың сөздік қорын байытады. Жұмыс тәжірибесінде ертегілер балаға мұғалімнің мәнерлеп оқуы немесе әңгімелеуі, сонымен қатар оқушылар қатысатын сахналық қойылымдар ұйымдастыру арқылы бейнеленген кейіпкерлерге эмоционалдық түрленуіне кең мүмкіндік алады.

«Ауызша мәдениетті қабылдау ұжымдық сипатқа ие және ұжымдыққа психологиялық және эстетикалық серпін береді. Ауыз әдебиеті – адамдарды біріктірудің, олардың көңіл-күй бірлігін қамтамасыз ететін неғұрлым тиімді құрал, бытыраңқылықты женудің, әрбір адамның рухани дүниесін дара оқшаулаудың құралы». Ол жоғары көңіл-күйді, жағымды көзқарасты, шабыт пен шығармашылық белсенділікке табиғи қажеттілікті алуға ықпал етеді.

Оқушылардың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетін халық ертегілері арқылы дамыту – оқушылардың шығармашылық әлеуетін өзектендірудің ең жақсы тәсілі, дүниені көркемдік-бейнелі түрде тану негізі мен әдісі. Балалардың көркем шығармашылығы айналадағы шындыққа жоғары назар аударудан басталып, жарқын әсерлерге, бейнелерге, тәжірибелерге, ассоциативті қиялға негізделген өз туындыларын жасау қажеттілігін тудырады.

Халық ертегілері арқылы көркемдік-шығармашылық белсенділікті дамытудың мазмұнын таңдау критерийлері: қазақ халқының дәстүрлі мәдениетіне негізделген халық педагогикасының идеялары; моральдық аспект; балалар мен оқушылардың жас ерекшеліктерін; көптеген нұсқалары бар шығармашылық сипаттағы логикалық тізбектерді толықтыру және дамыту мүмкіндігі; шығармашылықта күтпеген және стереотиптік емес ұқсастықтар мен ассоциацияларды дамыту.

Шығармашылық топтарға арналған кешенді тапсырмалар, эксперименттік оқу бағдарламалары, сабақ әзірлеу, сахналық қойылымдардың сценарийлері және т.б., яғни оқушыларды олардың шығармашылық әрекетіне ықпал ететін көркемдік және шығармашылық іс-әрекетке қосуға бағытталған оқу сабақтарын ұйымдастыруға арналған барлық дидактикалық материалдар әзірленді.

Оқушылардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін халық ертегілерінің тартымдылығы мынада:

а) ертегілерде әрбір баланың басынан өткеретін жағдайлар мен мәселелер (кедергілерді жеңу, ата-анасынан айырылу, таңдау жасау қажеттілігі);

ә) ертегінің басты кейіпкері – ұжымдық бейне, ал бала онымен оңай танылады, ертегі оқиғасына қосылады, өзін кейіпкер ретінде сезінеді;

б) ертегіде, әдетте, баланың «өмір сүруге», эмоционалдық өңдеуге, «сәйкестендіруге» және шынайы өмірге көшуге мүмкіндігі бар әртүрлі жағдайларда мінез-құлықтың көптеген үлгілері бар.

Тыңдау, оқу процесінде ертегілер кейіпкерлерге эмпатия бере отырып, балалар мінез-құлық мотивтерін, сезімдерін түсінуге үйренеді, мінез-құлықтың басқа ықтимал тәсілдері туралы түсінік алады, жеке эмоцияларды көрсетуге ғана емес, сонымен қатар оларды басқа адамдардың эмоцияларымен салыстыруға мүмкіндік алады. Эмоциялар мен тәжірибелердің толықтығы балалардан оларды әңгіме, поэзия, ән айту, би, суреттер, сахнадағы ертегі кейіпкерлерінің бейнесі түрінде көрсетуді талап етеді.

Ертегі терапиясының элементтері бар сабақтар баланың жайлылығына, оның психикалық қауіпсіздігіне, мұғаліммен эмоционалды қарым-қатынас қажеттілігіне бағытталған. Мен сыныптардың әртүрлі құрылысын ұсынамын: бір жағдайда бұл ертегі ойыны болса, екіншісінде спектакль-сабақ. Мұндай сыныптардағы балалар спектакльдің көрермені де, қатысушылары да болады. Сыныптардың мұндай құрылысы балалардың тұрақты зейініне қол жеткізуге, сабақ бойы олардың қызығушылығын сақтауға мүмкіндік береді. Бұл балалар үшін, олардың психикалық және эмоционалдық жағдайы тұрақсыз, жұмыс қабілеті төмен әрі жиі шаршайтын болғандықтан, өте маңызды.

Сабақтарға ертегі терапиясының элементтерін қосу әртүрлі мәселелерді шешуге көмектеседі:

- тілдің лексикалық және грамматикалық құралдарын жетілдіру;
- айтылу, қабылдау және мәнерлілік саласында сөйлеудің дыбыстық жағын жетілдіру;
- баланың әрбір сөзі мен мәлімдемесінің коммуникативтік бағыттылығы;
- диалогтік және монологтік сөйлеуді дамыту;
- көру, есту және қозғалыс анализаторларының байланысы;
- қолайлы психологиялық атмосфераны құру, баланың эмоционалды-сенсорлық саласын байыту;
- мәдениетіміздің өткені мен бүгінімен, фольклорымен таныстыру.
- руханилыққа, адамгершілікке, мейірімділікке, зейінділікке, жауапкершілікке, патриоттыққа тәрбиелеу.

Осы орайда балаларды тәрбиелеудегі батырлық жырлардың да рөлін айта кеткім келеді. «Қазақтың батырлар жырлары» көптеген ғасырлар бойы халықтар арасында монументалды поэтикалық жыр түрінде өмір сүрді, оның әуезді ырғағы прозалық шегіністермен астасып жатты.

Қазақ батырлардың рухы, олардың аңыз-әңгімелерде жырланған тектілігі, күш-қуаты мен ақыл-парасаты тірілердің көшпелі қосын мәңгілік серік етіп, киелі жер-су кеңістігін күзетіп, ұрпақтарының тыныштығын сақтайды деп киелі сенген.

Қазақтың батырлық аңыздары, «Ер Тарғын», «Алпамыс батыр», «Қобыланды батыр», «Қамбар батыр», «Ер Төстік», «Керкұла атты Кендебай», «Қайым батыр» және т.б балалардың ең сүйікті аңыздары, халықтың ұлттық нақышын, жауынгерлік рухын, ата-бабасының жерін қорғауға деген берік ниетін жеткізеді.

Тұрмыстық ертегілер басты кейіпкерлердің керемет әрекеттерімен байланысты. Оларда қарапайым адам өзінің тапқырлығымен, моральдық төзімділігімен қарсыластарынан басым түседі. Бұл ертегілер күнделікті істер мен отбасылық қарым-қатынастар туралы әңгімелейді, адам болмысының адамгершілік аспектілерінен хабардар етеді. Мұндай ертегілердің сюжетіне афоризмдерді, халық даналығын, мақал-мәтелдерді өрнектеп салуға болады. Ертегі кейіпкерлері жұмбақтарды тауып, шындықты байқампаздықпен ашады, дауларды әділ шешіп, жақсы кеңес береді, тапқырлықпен жарысады. Бұл ертегілер даналық пен ақылдың әділетсіздіктен артықшылығын көрсетеді.

Адамгершілік қарым-қатынас туралы ертегілерде бақытты өмір жолындағы кедергілерді жеңу, әділдік пен берекеге жету туралы әңгімелер жетекші орын алады. Басты кейіпкерлер батыл әрекеттер жасайды, ал қарсыластар патша мен сарбаз, бай мен кедей, саудагер мен қаңғыбас, молда мен қарапайым халық т.б. болуы мүмкін. Ертегінің оқиға желісіндегі тартымды шиеленіс сынақтардың сәтті нәтижесін, қуғынға ұшыраған адамның келеңсіз оқиғаларын баяндау арқылы жүзеге асады. Ертегілер мен нақыл сөздерде жоғары адамгершілік қасиеттер (еңбекқорлық, мейірімділік, үнемшілдік, үлкенді сыйлау, сөзге адалдық) бекітіледі. Халық даналығы әділетсіздікті, қатыгездікті, алдауды және басқа да құмарлықтарды айыптайды.

Қорытындылай келгенде, халық ертегілерінің тәрбиелік әлеуеті оқушылардың көркемдік-шығармашылық белсенділігін дамытуға барынша ықпал етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілер апталығын жиі өткізіп отыру және ертегімен байланысты жүргізілген жеке және ұжымдық жұмыстар, топ арасында оң көзқарас, шебер ұйымдастырылған шығармашылық орта құрып, балаларды көркемдік және шығармашылық жұмыстарға ынталандырады.

